

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeské univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Srovnání kvality života seniorů v urbánním a rurálním prostoru – příklad Příbramska

Zpracovala: Markéta Slepíčková
Vedoucí práce: doc. RNDr. Dagmar POPJAKOVÁ, PhD.
České Budějovice 2015

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce, i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Podpis

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce doc. RNDr. Dagmar Popjakové, PhD. za pomoc, ochotu, cenné rady a čas, který mi věnovala při zpracování bakalářské práce.

ANOTACE

SLEPIČKOVÁ, M. (2015): Srovnání kvality života seniorů v urbánním a rurálním prostoru – příklad Příbramska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, 65 s.

Bakalářská práce se zaměřuje na kvalitu života seniorů v městském a venkovském prostoru. Cílem práce je zhodnocení a porovnání kvality života seniorů ve městě Příbram a ve venkovských obcích Drásov, Dubno, Kotenčice a Obecnice. Součástí bakalářské práce je analyzování populačních procesů a struktury obyvatel ve vybraných obcích. Na základě prostudované literatury je zpracován teoretický koncept problematiky kvality života obyvatel, kvality života seniorů, stárnutí populace jako demografického procesu, sociálního postavení a problémů seniorů.

Klíčová slova: kvalita života, senior, stárnutí populace, aktivní stárnutí, venkov, město

ABSTRACT

SLEPIČKOVÁ, M. (2015): Comparison of quality of life of the elderly in urban and country area – example of Příbram region. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography, 65 s.

The bachelor thesis is focused on quality of life of the elderly in an urban and country area. The aim of the bachelor thesis is the evaluation and comparison of quality of life of the elderly in the city of Příbram and in villages of Drásov, Dubno, Kotenčice and Obecnice. Analysis of population processes and demographic structures in chosen municipalities are one part of the thesis. Based on expertise literature the thesis provides a theoretical concept of problems of quality of life of people, quality of life of the elderly, population ageing, social status and problems of the elderly.

Key words: quality of life, the elderly, population ageing, active ageing, country, city

Obsah:

ÚVOD A CÍLE PRÁCE.....	7
1 Teoretická východiska	9
1.1 Rešerše literatury.....	9
1.1.1 Kvalita života	9
1.1.2 Stárnutí populace jako demografický proces	11
1.2 Koncept kvality života	13
1.2.1 Pojem a definice kvality života.....	13
1.2.2 Indikátory a dimenze kvality života	15
1.2.3 Faktory ovlivňující kvalitu života ve městech a na venkově	17
1.3 Proces stárnutí obyvatelstva; senioři jako demografická kategorie.....	19
1.3.1 Demografické stárnutí.....	20
1.3.2 Aktivní stáří	21
1.4 Kvalita života seniorů	23
2 Metodika práce a použité metody	27
2.1 Charakteristika zkoumaného souboru seniorů dle věku, vzdělání a zaměstnání.....	30
3 Analytická část	32
3.1 Charakteristika vybraných obcí.....	32
3.2 Populační procesy a struktury zájmových obcí.....	36
3.2.1 Vývoj počtu obyvatel a bilance obyvatelstva.....	36
3.2.2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví, věku a ekonomické aktivity	38
3.3 Evaluace kvality života seniorů: komparace města a venkova.....	42
3.3.1 Spokojenost seniorů s vybranými aspekty kvality života	43
3.3.2 Způsob přepravy seniorů a volba dopravního prostředku.....	45
3.3.3 Strategie nakupování a aktivita seniorů.....	47
ZÁVĚR.....	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
SEZNAM PŘÍLOH.....	60
PŘÍLOHY	62

ÚVOD A CÍLE PRÁCE

Kvalita života a demografické stárnutí se stávají v posledních letech často diskutovanými tématy. Ve vyspělých zemích dochází k demografickému stárnutí, jehož důsledkem je nárůst počtu seniorů, kteří se díky zlepšení kvality života dožívají stále vyššího věku. Vysoký věk s sebou přináší i riziko zvýšené křehkosti jedince, zhoršený zdravotní stav, zvýšený počet chronických nemocí, sníženou mobilitu, a proto dochází například nejen k reformním změnám ve zdravotnictví, důchodovém systému, ale i k celkové změně ve společnosti. Je velice důležité, aby se stáří vnímalo jako pozitivní, úspěšné a došlo ke snaze nastavit podmínky tak, aby samotní senioři byli společnosti přínosní a společnost je nepovažovala za zátěž.

Z pohledu geografie je základem výzkumu kvality života prostředí, ve kterém člověk žije (Pacione, 2003). Právě prostředí může významně ovlivňovat kvalitu života, a to především znevýhodněných obyvatel, mezi které patří i senioři. Ti se kvůli své snížené mobilitě mohou stát v určitém prostředí „zajatci vzdálenosti“ (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011), setrvávají pouze v místě svého bydliště a využívají služby, které jsou v nejtěsnější blízkosti jejich domova. Dle výzkumů má městské i venkovské prostředí své výhody a nevýhody, které významně ovlivňují kvalitu života seniora.

Hlavním cílem této bakalářské práce je zhodnotit a poté porovnat kvalitu života seniorů v urbánním a rurálním prostoru. Cílem je pomocí dotazníkové metody charakterizovat sociální a lidský kapitál, vybavenost, kvalitu bytového fondu a bydlení, dostupnost služeb, dopravní dostupnost, každodenní strategie, částečně prostorovou mobilitu a celkově rezidenční spokojenost seniorů ve vybraných obcích. Dále dle výsledků dotazníkového průzkumu zhodnotit problémy seniorů, případné sociální vyloučení, bariéry každodenních aktivit, jejich prostorové chování a porovnat výsledky z městského a venkovského prostředí mezi sebou. Kvalita života seniorů je v této bakalářské práci zkoumána na příkladu města Příbram a venkovských obcí Drásov, Dubno, Kotečnice a Obecnice. Vedlejším cílem je prostudování relevantní literatury a zpracování teoretického konceptu problematiky kvality života obyvatel, kvality života seniorů, stárnutí populace jako

demografického procesu, sociálního postavení a problémů seniorů. Dále analyzování populačních procesů a struktury ve vybraných obcích v kontextu s vývojem v České republice. Na základě prostudované literatury je možné předpokládat následovné souvislosti.

Hypotéza č. 1: V důsledku prostorového rozšíření běžných denních aktivit mimo místo bydliště dochází ke zvýšení prostorové mobility. Nevyhovující a málo flexibilní dopravní obslužnost na venkově tvoří podstatnou překážku v životě seniorů. Automobil se stává pro seniory symbolem nezávislosti (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011). Dá se předpokládat, že na venkově bude větší počet seniorů, kteří budou vlastnit a využívat osobní automobil než v městském prostředí.

Hypotéza č. 2: Klíčovým problémem na venkově je nedostatek pracovních příležitostí nebo velice omezená nabídka, proto většina obyvatel za zaměstnáním dojíždí. Město nabízí více pracovních příležitostí a práce je zde lépe finančně ohodnocena (Ouředníček, Pospíšilová, Temelová, 2012). Lze usoudit, že ve městě bude větší počet pracujících seniorů, protože mají více pracovních příležitostí a zároveň flexibilnější veřejnou dopravu.

Hypotéza č. 3: Fyzická práce představuje možnost seberealizace a podle výzkumů pozitivně ovlivňuje subjektivní kvalitu života. Manuální práce dává nový smysl a cíl životu. Venkovský způsob života je spojen s vyšší fyzickou zátěží, prací na zahradě, obstaráváním topiva, popř. staráním se o hospodářství (Ouředníček, Pospíšilová, Temelová, 2012). Lze očekávat, že senioři na venkově budou vykonávat více venkovních aktivit. Také ale lze předpokládat, že starší senioři nebudou těžké fyzické práce zvládat vykonat a budou tím pádem závislejší na svých příbuzných či sousedech než senioři ve městě.

Hypotéza č. 4: Na venkově se většinou nachází pouze menší obchod s potravinami, který má omezený výběr výrobků s vyššími cenami, než jsou ceny ve velkém supermarketu ve městě. Do takovýchto obchodů chodí podle výzkumu nakupovat nejčastěji právě senioři (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011). Lze předpokládat, že městští senioři budou více spokojeni s nabídkou a cenami v obchodech než venkovští senioři. Zároveň lze očekávat, že senioři z venkova se budou snažit příležitostně realizovat větší a výhodnější nákup ve městě.

1 Teoretická východiska

První kapitola uvádí rešerši literatury, která byla použita v bakalářské práci. Dále vysvětluje na základě literatury základní pojmy související s kvalitou života, kvalitou života seniorů a problematikou seniorů jako demografické kategorie.

1.1 Rešerše literatury

Výzkum kvality života nemá dlouhou historii, avšak na toto téma už vzniklo množství prací jak v zahraničí, tak i v České a Slovenské republice. Následující kapitola uvádí stručný přehled českých a slovenských autorů, kteří se zabývají kvalitou života, demografickým stárnutím a souvisejícími tématy.

1.1.1 Kvalita života

Autoři Ištók a Angelovič (2012) se zabývají kvalitou života z teoretického, metodologického a metodického hlediska. Sledují kvalitu života a problematiku politické hranice, resp. pohraničních regionů, a snaží se navrhnout metodický postup v souvislosti s výzkumem kvality života v pohraničních regionech.

Andráško, Ira (2007) přináší přehled o základních teoreticko-metodologických východiscích výzkumu kvality života. Vychází z širšího okruhu literatury a zabývá se základními dimenzemi, oblastmi a indikátory, přístupy k měření kvality života a geografickým výzkumem jako perspektivou výzkumu kvality života.

Andráško (2005) se zaměřuje na řešení problematiky dvou dimenzí (osobní a sídelní) v hodnocení kvality života a uvádí i na příkladu 38 obcí nejdůležitější faktory, které ovlivňují kvalitu života.

Godor, Horňák (2010) identifikují co největší množství indikátorů, které byly použité při výzkumech kvality života nebo některých oblastí kvality života ve vybraných pracích geografů na Slovensku.

Fáziková, Milotová (2010) navrhuji metodický postup pro hodnocení objektivní stránky kvality života na místní úrovni, která může sloužit jako nástroj strategického řízení a monitorování jejich rozvoje.

V Čechách se kvalitě života věnuje Ouředníček, Špačková, Feřtová (2011), kteří dokumentují diferenciaci území Česka z hlediska vývoje počtu obyvatel, identifikují možné hlavní příčiny vedoucí ke stěhování obyvatel z venkovských oblastí v depopulačních regionech České republiky. V článku hodnotí faktory ovlivňující kvalitu života obyvatel, které mají vliv na rozhodování o stěhování.

Temelová, Novák, Pospíšilová a Dvořáková (2011) se snaží identifikovat hlavní problémy a bariéry v každodenním životě z pohledu obyvatel ve venkovských, periferních obcích České republiky a odhalit podobu každodenního života místních obyvatel ve vztahu k jejich mobilitě a obstarávání běžných potřeb.

Jančák, Chromý, Marada, Havlíček a Vondráčková (2010) analyzují rozdíly lidského a sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka a dochází k závěru, že diferencujícím faktorem periferií je kontinuita osídlení, míra vzdělanosti obyvatelstva, hustota zalidnění a poloha vůči krajskému centru.

Vidovičová, Petrová Kafková (2012) se zaměřují na komplexitu vztahů mezi zdravím a funkční zdatností seniorů ve velkých městech, jejich kvalitu života a aktivit jako funkce využití prostoru. Sledují subjektivní štěstí seniorů a dokazují, že některé aktivity například nákupy a rekreace, pozitivně ovlivňují kvalitu života a činí seniory šťastnějšími. Dále také dokazují, že aktivnějšími seniory jsou lidé vzdělanější, subjektivně bohatší a s pozitivním náhledem na současnost.

Kvalitě života se věnuje i Jíchová, Temelová, které se zabývají kriminalitou a rizikovým místům města. Vychází z odpovědí obyvatel města Prahy a snaží se porovnat úroveň kriminality a vnímání na ni vázaného pocitu ohrožení. Kvalitu života významně ovlivňují i zdravotní znevýhodnění, které omezují prostor denních aktivit postižených lidí. Problematikou zdravotně postižených lidí se zabývá Osman, který analyzuje prostorovou zkušenost mladých lidí upoutaných na invalidní vozík. Šustrová, Šimon hodnotí motivaci a faktory, které vedou lidi ke stěhování na venkov, diskutují pozitiva a negativa města i venkova, které mají vliv na kvalitu života jejich obyvatel (Temelová, Pospíšilová, Ouředníček, 2012).

Na Slovensku přispívá ke studiu kvality života studie Marenčákové a Mládková (2009), cílem jejich příspěvku bylo hodnocení kvality života na základě vybraných ukazatelů demograficko-zdravotní dimenze s použitím dvou indikátorů úmrtností obyvatelstva a úrovně střední délky života. Sledovanými územími bylo Česko, Slovensko, Polsko a Maďarsko. Sledované ukazatele těchto zemí byly podobné, tedy nebyly sledovány velké rozdíly v kvalitě života jejich obyvatel ve smyslu demograficko-zdravotní dimenze. Při detailnějším sledování se však ukázalo, že nejvyšší úroveň kvality života je v Česku a na nejnižší úrovni se nachází Maďarsko.

Ira a Šuška (2006) prezentují příspěvek s humánně-geografickým přístupem k výzkumu kvality života a aplikují ho na příkladu města Partizánské. Jejich hlavním cílem bylo zjistit prostorové rozdíly kvality života na sledovaném území s použitím objektivních i subjektivních dat. Výsledky ukázaly částečnou shodu, která se projevila především v určení nejvýznamnějších oblastí ovlivňujících kvalitu života a v označení prostorových jednotek s nejvyššími a nejnižšími hodnotami úrovně kvality života.

Mitříková, Madziková, Liptáková (2013) analyzují teoretická východiska problematiky kvality života v kontextu populačního stárnutí a poukazují na základní přístupy k identifikaci vhodných ukazatelů kvality života seniorů.

Temelová, Dvořáková, Slezáková (2010) sledují kvalitu života seniorů v měnícím se rezidenčním prostředí. Porovnávají podmínky tří čtvrtí Prahy, jak tyto podmínky ovlivňují spokojenost seniorů a to v souvislosti s občanskou vybaveností, kvalitou veřejných prostor, infrastrukturou, dostupností služeb, sousedskými vztahy a jinými důležitými faktory, které mají vliv na spokojenost seniorů.

Šimová (2004) ve své práci sleduje specifika vyššího věku seniorů a kvalitu jejich života a podrobně rozebírá indikátory, které ovlivňují kvalitu života seniorů.

1.1.2 Stárnutí populace jako demografický proces

V posledních letech roste počet prací věnovaných tématu demografického stárnutí. Autoři vytvářejí předpoklady budoucího vývoje, sledují prostorové aspekty demografického stárnutí, dopady na společnost, ekonomické, zdravotnické a sociální

změny, které souvisí s demografickým stárnutím. Velká skupina autorů se též věnuje kvalitě života seniorů se zaměřením na jejich zdraví, mobilitu, aktivitu, spokojenost apod.

Demografickému stárnutí a životním podmínkám seniorů se v České republice věnuje Svobodová (2011). Cílem jejího příspěvku je zhodnotit životní situaci seniorů. Zaměřuje se na oblast mezigeneračních vztahů a solidarity, výpomoc poskytovanou mladší generaci a zároveň poskytnutí péče nesoběstačným seniorům mladší generací.

Sýkorová (2006) se ve své práci věnuje mýtům, které má česká společnost většinou spojené se seniory. V textu se snaží vyvrátit myšlenky, že stáří je vždy spojené s nemocností a nesoběstačností, chudobou a pasivitou seniora, který se spoléhá na pomoc ostatních.

Prostorovými aspekty demografického stárnutí se zabývá Klufová (2013), které analyzuje základní ukazatele ekonomické demografie (index stáří, index hospodářského zatížení, zelené a šedé zatížení) v regionech České republiky a používá metody prostorové analýzy dat. V textu diskutuje i ekonomické důsledky.

Stárnutím obyvatel v městském prostředí se věnují Petrová Kafková, Galčanová (2012). Srovnávají tři nejlidnatější města České republiky – Praha, Brno, Ostrava ve vývoji vybraných demografických ukazatelů, podle výsledků dotazníkového šetření zaměřeného na rizikovou skupinu seniorů hodnotí proměnu okolí v místa bydliště, dostupnost služeb, spokojenost seniorů, bydlení seniorů.

Holmerová, Válková, Vaňková, Jurašková (2011) shrnují základní problémy související se zdravím seniorů. V textu rozebírají onemocnění, která budou v důsledku demografického stárnutí mnohem častější a v souvislosti s tím diskutují vhodnou sociální a zdravotní péči. Odkazují na geriatrická centra, zabývají se pojmem dlouhodobá péče a problémem pečujících rodin o staré nemocné lidi.

Sborník Postavení a diskriminace seniorů v České republice (2006) byl sestaven z příspěvků jednotlivých autorů z různých vědních oborů. Sborník je zaměřen na pochopení potřeb a problémů starších lidí a zlepšení jejich situace. Ve sborníku lze najít příspěvky o věkové struktuře populace a jejích regionálních rozdílech, diskriminaci seniorů, používání omezujících prostředků ve zdravotnictví a

sociální péči, diskriminaci a bariérách seniorů ve zdravotnictví, špatném zacházení se seniory, ageismu, právech seniorů, pracovní kariéře seniorů a o dalších diskutovaných problémech souvisejících se stárnutím obyvatelstva a seniory.

Káčerová, Bleha (2007) zpracovali teoretická východiska populačního stárnutí a retrospektivní pohled na stárnutí Evropy. Přinášejí přehled a názory vybraných autorů na tuto problematiku, zabývají se základy rozdílů ve stárnutí Česka, Slovenska a západní Evropy, vlivem prvního a druhého demografického přechodu na demografické stárnutí a předpoklady budoucího vývoje.

Vývoj a strukturu procesu stárnutí na území Slovenska analyzují Koprlová, Koprla (2010). Identifikují věkovou strukturu obyvatelstva a vývoj stárnutí obyvatelstva Slovenské republiky a jejích jednotlivých krajů.

Stárnutím populace Slovenska se věnuje Potančoková (2003), charakterizuje proces stárnutí obyvatelstva, rozebírá složení skupiny seniorů podle věku, věnuje se střední délce života a diskutuje důsledky demografického stárnutí.

1.2 Koncept kvality života

Problematika výzkumu kvality života se v posledních několika desítkách let stává stále více populární nejen na poli geografických věd, ale také v oblasti sociologie, ekonomie, psychologie aj. (Andráško, Ira, 2007). Lidé ve vyspělých zemích si uvědomují, že kvalita života není pouze odrazem hmotného bohatství, ale je odrazem mnoha důležitých sociálních, politických faktorů a především vztahu člověka a prostředí, ve kterém člověk žije (Pacione, 2003). I přes množství vědeckých prací, které se tímto tématem zabývají, však přetrvává obsahová roztržitost a výrazná absence komplexního, interdisciplinárního přístupu.

1.2.1 Pojem a definice kvality života

Zájem o kvalitu života lze považovat jako charakteristický pro současnou, moderní společnost (Andráško, Ira, 2007), přičemž počátek výzkumu kvality života řadíme přibližně k 60.-70. letům 20. století. v USA, kdy se tento pojem spojoval

s termíny jako spokojenost se životem, dobrý život. Samotný pojem kvalita života (angl. quality of life) se objevuje až v roce 1979 v odborném časopise Sociological abstracts (Andráško, 2005). I přesto mezi autory zabývajícími se kvalitou života neexistuje shodný názor o počátcích používání tohoto pojmu (Andráško, Ira, 2007).

Pojem kvalitu života lze charakterizovat třemi základními problémy – terminologickou nejednotností (v rámci základních přístupů a způsobů měření), multidisciplinaritou (předmětem zkoumání ve více vědních disciplínách) a multidimensionalitou. Neexistuje žádná jednotná, všeobecná definice pojmu kvalita života, ale vzniká řada různých definic (Andráško, 2005). Jediná, která je akceptovaná většinou odborníků je, že „kvalita vyjadřuje určitou míru a nebo stupeň, který se odlišuje od nízké hodnoty po vysokou“ (Gál, Mesežníkov a Kollár, 2003 cit. v Fáziková, Milotová, 2010). Skupina WHO Quality of Life v roce 1966 definovala kvalitu života „jak lidé vnímají svoje místo v životě, v kontextu kultury a hodnotových systémů, v kterých žijí a ve vztazích k svým cílům, očekáváním, standardům a zájmům“ (Fáziková, Milotová, 2010).

Andráško a Ira (2007) ve své práci uvádí na základě přehledu literatury vybrané pojmy, které jsou nejčastěji používané ve spojení s kvalitou života: zdraví (health), obyvatelnost (liveability, livability), blaho (well-being), kvalita městského prostředí (urban environmental quality), spokojenost se životem (satisfaction), štěstí (happiness), kvalita místa (quality of place), životní úroveň (standard of living). Množství autorů se ve spojitosti s kvalitou života věnuje zdraví (např. Pacione, Hancock), ale pravděpodobně nejčastěji používaným ekvivalentem je blaho, které se vztahuje k subjektivní, resp. individuální kvalitě života.

Fáziková, Milotová (2010) přistupuje k definici kvality života holistickým způsobem, z kterého vyplývá definice „Kvalita života je výsledkem vzájemného působení sociálních, ekonomických a environmentálních podmínek, týkajících se lidského a společenského rozvoje. Na jedné straně představuje objektivní podmínky na dobrý život a na druhé straně subjektivní přežívání dobrého života.“

Z psychologického hlediska lze kvalitu života chápat jako „míru seberealizace a duševní harmonie, čili míru životní spokojenosti a nespokojenosti a vyjádření pocitu životního štěstí“. Subjektivní pohoda je jedním z aspektů duševního

zdraví. Z pohledu sociologie je kvalita života jako „kvalitativní parametr lidského života, životního stylu a životních podmínek společnosti“ (Mitříková, Madziková, Liptáková, 2013).

Základem geografického výzkumu kvality života je studium vztahu člověk a jeho prostředí každodenního života. Tento vztah je pro určení kvality života klíčový a kvalitu života lze vyjádřit jako stupeň souladu a nesouladu mezi člověkem a jeho životním prostředím (Pacione, 2003). Mitříková, Madziková a Liptáková (2013) připomínají názor Fraizera, který uvádí, že většina problémů týkajících se lidského života má geografický rozměr.

Ouředníček, Pospíšilová, Temelová chápou kvalitu života „v užším smyslu jako soubor podmínek prostředí, ve kterém probíhají každodenní aktivity lidí, jako např. dostupnost práce, služeb, dopravní obslužnost, kvalita fyzického a sociálního prostředí“. Právě geografická poloha může významně ovlivňovat kvalitu života obyvatel, a to především znevýhodněných skupin obyvatel. Autoři uvádí dvě skupiny území, která jsou podle jejich mínění prostorově znevýhodněná. První skupinou jsou obce či skupiny obcí nacházející se v místech odlehlých od center osídlení, tedy znevýhodněny špatnou obslužností a dopravní dostupností. Druhá skupina v sobě zahrnuje části měst či venkovských osídlení, kde můžeme pozorovat znaky sociálního vyloučení, segregace (Ouředníček, Pospíšilová, Temelová, 2012).

Pacione (2003) ve své práci uvádí několik důvodů, proč je důležité věnovat se kvalitě života obyvatel. Díky průzkumům monitorujícím kvalitu života můžeme sledovat a porovnávat spokojenost se společností a s prostředím v prostoru a čase, porozumět důsledkům chování obyvatel v závislosti na jejich spokojenosti, identifikovat problémy, které by si zasloužily speciální přístup a určitou společenskou akci nebo také pozorovat účinky a dopady politik (Pacione, 2003).

1.2.2 Indikátory a dimenze kvality života

Měření kvality života představuje praktickou aplikaci teoretických východisek, tj. dimenzí, oblastí, indikátorů, měrek apod. Podobně jako u jiných aspektů kvality života i v případě jejího měření existuje diskuze o jednotném

postupu. Tuto myšlenku lze však považovat za téměř nemožnou a rozdíly v měření proto mají výrazný vliv na dosažené výsledky (Andráško, Ira, 2007).

Massam (2002) ve své práci podrobně rozebírá dimenze a indikátory a zastává názor Dissarta a Delleri (2000), kteří tvrdí, že „kvalita života člověka je závislá na exogenních (objektivních) skutečnostech člověka a zároveň i endogenním (subjektivním) vnímání“. Tvrdí, že kompletní obraz situace můžeme dostat pouze kombinací těchto dvou dimenzí (Massam, 2002).

Subjektivní, individuální, osobní či soukromá dimenze (Andráško, 2005) znamená dobrý životní pocit, pohodu a spokojenost s věcmi okolo nás. Při měření se používají tzv. měkká data, tedy získaná prostřednictvím veřejného mínění (Fáziková, Milotová, 2010). Za jeden z nejvhodnějších přístupů k měření této dimenze je aplikace dotazníkového průzkumu (Andráško, 2005), což je vhodné pouze při výzkumu na lokální, resp. regionální úrovni (Godor, Horňák, 2010). Kvalitu života lze měřit na základě přímého kontaktu s prostředím a lidmi žijícími v tomto prostředí (větší měřka). Subjektivní přístup se někdy nazývá také americkým přístupem (Ištók, Angelovič, 2012).

Objektivní, veřejná, společenská či environmentální dimenze (Andráško, 2005) naplňuje sociální a kulturní potřeby v závislosti na materiálním dostatku, společenské akceptaci a fyzickém zdraví. Na měření je možné použít tzv. tvrdá data (Fáziková, Milotová, 2010), socioekonomické ukazatele volně dostupné ze statistik, s použitím kvantitativních metod. Toto měření je nejvhodnější pro územně rozsáhlejší regiony (menší měřka) a lze měřit i bez přímého kontaktu, resp. pobytu v daném prostředí. Tento přístup se nazývá v odborné literatuře jako skandinávský přístup. (Ištók, Angelovič, 2012).

V pracích zabývajících se kvalitou života lze najít množství indikátorů, ukazatelů, které představují údaj nebo hodnotu různého charakteru, která vyjadřuje okamžitý stav anebo úroveň sledovaného jevu. Kvalitu života není možné měřit přímo, ale právě prostřednictvím jejich indikátorů. Z pohledu objektivní dimenze se v pracích většiny autorů objevují indikátory, které jsou rozděleny do 5-7 oblastí, dimenzí (Godor, Horňák, 2010). Například Ira, Šuška (2006) je rozděluje do 5 oblastí, Ira, Michálek, Podolák (2006) do 6 oblastí:

- a) demografická dimenze – při jejím hodnocení jsou vybrány indikátory, které charakterizují zdravotní a úmrtnostní poměry obyvatelstva (střední délka života při narození a kojenecká úmrtnost),
- b) vzdělanostně-informační dimenze – vzdělání je považováno za nejvýznamnější determinant zdraví obyvatel, úroveň dosaženého vzdělání určuje sociální postavení, ovlivňuje postoje a stanoviska jednotlivců i rodin a jejich chování k vlastnímu zdraví a také souvisejícími stravovacími návyky (podíl obyvatel s nejvyšším dokončeným vysokoškolským a základním vzděláním, podíl obyvatel v domácnostech vlastnících osobní počítač),
- c) bezpečnostní dimenze (úroveň majetkové a násilné kriminality),
- d) dimenze materiálního komfortu a sociálních jistot (index zaměstnanosti, úroveň vzdělání, velikost bytu, vybavenost domácností koupelnou a autem),
- e) dimenze vybavenosti bytů (podíl trvale obydlených bytů I. kategorie, podíl trvale obydlených bytů s automatickou pračkou, rekreační chatou, telefonem, barevnou televizí, ledničkou a mrazákem),
- f) environmentální dimenze – kvalitní životní prostředí se začíná vnímat jako důležitý aspekt kvality života; tuhé emise a oxid siřičitý v t za rok na km², podíl lesní půdy a podíl obyvatel připojených na veřejnou kanalizační síť (Ira, Michálek, Podolák, 2006).

1.2.3 Faktory ovlivňující kvalitu života ve městech a na venkově

Kvalitu života lze chápat dvěma způsoby, a to jako osobní a sídelní kvalitu života. Osobní kvalita života neboli soukromá, individuální, se vztahuje k jednotlivci, má převážně opisný charakter a z hlediska terminologie se přibližuje pojmu individuální či lidské blaho. Sídelní, společenská, komunitní kvalita života vykazuje méně subjektivní charakter, vztahuje se více k danému prostoru a je více orientovaná na celospolečenské problémy (Andráško, 2005).

Výzkumu těchto faktorů se věnoval Andráško (2005) a na příkladu 38 obcí na Slovensku došel k závěru, že faktory ovlivňující osobní kvalitu života (jednotlivce) a sídelní kvalitu života (v obci) se liší. Mezi nejdůležitější faktory, které ovlivňují

osobní kvalitu života, byla zjištěná skupina faktorů obsahující rodinu, mezilidské vztahy, finance a zaměstnání, druhou nejvýznamnější skupinou je životní prostředí, zdraví a bydlení a do třetí nejvýznamnější skupiny patří kultura, vzdělání, sport, vybavenost a doprava. V případě sídelní kvality života první nejvýznamnější faktor tvořilo životní prostředí, dále následovaly mezilidské vztahy a jako třetí nejvýznamnější skupina faktorů doprava, vybavenost, finance, kultura a zaměstnání.

Kvalita života na venkově a ve městech se liší, ať už nabídkou služeb, pracovních příležitostí, dostupností, ale také úrovní občanské vybavenosti apod. Tyto faktory ovlivňují kvalitu života a mohou vést k nemalým komplikacím každodenního života (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011). Na kvalitu života, negativa a pozitiva městského i venkovského prostoru se zaměřuje ve své práci Šustrová a Šimon (2012). Autoři článku vedli šetření, které sledovalo faktory ovlivňující kvalitu života ve městě a na venkově a vedoucí k migraci na venkov.

Jako nejčastější faktory, které negativně ovlivňují kvalitu života ve městě, je uváděna zhoršená kvalita životního prostředí, tj. nízký podíl zeleně, vysoká hladina hluku, špatné ovzduší a nemožnost volného pohybu v zeleni. Dále zahuštěnost prostoru, zvýšené finanční náklady a také nižší kvalita nabízených služeb, kterých je sice dostatek, ale buď nejsou kvalitní, nebo jsou cenově nedostupné pro některé skupiny obyvatel. Podle názoru seniorů je město pro mladší, protože oni sami jeho potenciál nevyužijí a nepotřebují (Šustrová, Šimon, 2012). Dalším faktorem je také vyšší míra kriminality ve městě. Pocit strachu v obyvatelích města vyvolávají opuštěné a zanedbané prostory, parky, nepřehledná a špatně osvětlená zákoutí, ulice a náměstí, kde jsou koncentrované obchody a vysoká fluktuace osob. Obyvatelé se nejčastěji obávají kapesních krádeží a skupin bezdomovců, narkomanů či „podivných“ osob (Jíchová, Temelová, 2012).

I venkov má podle respondentů svá negativa. Jako největší zápornou stránku venkova vnímají obyvatelé nízkou kvalitu nabízených pracovních příležitostí a nízké finanční ohodnocení. Dále nejsou na venkově respondenti spokojeni s dopravní obslužností a dostupností služeb. Stěžují si především na maloobchod (Šustrová, Šimon, 2012). Supermarkety většinou nabízejí kvalitnější sortiment a nižší ceny než lokální obchody, avšak jsou vzhledem k větší vzdálenosti těžko dostupné. Tento

problém vidí i v dostupnosti lékařské péče a dalších služeb. Automobil se na venkově stává téměř nutností. Pro seniory, kteří představují nejméně mobilní skupinu obyvatel, a kteří ze zdravotních či finančních důvodů nemůžou vlastnit automobil, představuje špatné dopravní spojení velký problém a činí je závislými na rodině či sousedech s vlastním automobilem (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011).

Mezi pozitiva města patří širší výběr kvalitnějších služeb a pracovních příležitostí, které jsou lépe finančně ohodnoceny. Díky větší koncentraci lidí a tedy množství sportovních a kulturních akcí se město jeví jako dynamičtější a pestřejší.

Nejčastějším pozitivním faktorem ovlivňujícím kvalitu života na venkově je blízkost přírody a kvalitnější bydlení. S bydlením souvisí i touha po vlastnictví svého domu a touha po vlastní zahradě či zemědělském pozemku umožňující seberealizaci. Respondenti také uvádějí, že na venkově se žije levněji a je zde klid, který je žádoucí pro harmonizaci těla a mysli či nabití energií.

Z průzkumu také vychází, že se liší životní styl lidí na venkově a ve městě. Podle slov respondentů je na venkově více náročné fyzické práce, a to například pro seniory znamená, že se stávají závislými na sousedech, přátelích či rodině. Na druhou stranu fyzická práce dává obyvatelům životní cíl a smysl (Šustrová, Šimon, 2012).

1.3 Proces stárnutí obyvatelstva; senioři jako demografická kategorie

Problematika procesu stárnutí obyvatelstva postihuje v současné době všechny vyspělé země a stává se jedním z nejdiskutovanějších témat, kterým se zabývají odborníci nejen z oblasti demografie. Rostoucí počet seniorů má velké dopady na sociální a ekonomický vývoj společnosti a ve vyspělých zemích se stává obecným problémem. Státy se musí připravit na zvýšení ekonomické zátěže systému důchodového zabezpečení (Fiala, Langhamrová, 2010), na změny ve financování zdravotnictví a změny v poskytování sociální péče.

1.3.1 Demografické stárnutí

K demografickému stárnutí dochází v důsledku změn, které proběhly v průběhu posledních 100 let a jsou spojeny s poklesem úrovně porodnosti, zlepšováním úmrtnostních poměrů a prodlužováním naděje na dožití, přičemž dochází ke zvýšení podílu starých osob a snížení počtu mladších osob mladšího v populaci.

Existují dva typy demografického stárnutí. Prvním případem je stárnutí ze spodu věkové pyramidy, které je způsobeno snižováním úrovně plodnosti a zpomalením růstu dětské složky v populaci. Druhým případem je stárnutí obyvatelstva na vrcholu pyramidy, ke kterému dochází v důsledku zlepšení úrovně úmrtnosti. Nejčastěji však tyto dva procesy probíhají současně (Kalibová, 2002).

Stárnutí v České republice je způsobeno velkými výkyvy úrovně porodnosti po 2. světové válce. Ve 40. letech, počátkem 50. let a poté především v období 70. let se díky zlepšení životních podmínek razantně zvýšila porodnost. V období konce 50. let, v 60. a v 90. letech je naopak zaznamenán razantní pokles počtu narozených. Generace narozené v obdobích 40. až 50. let začaly dosahovat důchodového věku počátkem 21. století, narození v 70. letech, tedy silné poválečné ročníky, se stanou seniory během 30.-40. let 21. století (Svobodová, 2011).

Dalším faktorem je prodlužování střední délky života. Vychází celkově ze zlepšení kvality života obyvatel, ekonomického rozvoje, péče o veřejné zdraví, zlepšení stravovacích návyků, vyššího vzdělání a kulturní vyspělosti společnosti (Káčerová, Mládek, Ondračková, 2013). Podle prognóz budoucího vývoje se stane podstatným nárůst počtu obyvatel nad 70 až 80 let (Svobodová, 2011), tedy nárůst nejstarších obyvatel, u kterých je vyšší pravděpodobnost, že budou potřebovat speciální péči a sociální služby (Petrová Kafková, Galčanová, 2012). V roce 2011 v České republice byla naděje na dožití pro ženy 81 let a pro muže 75 let. Prognózy Českého statistického úřadu předpokládají další růst naděje na dožití pro ženy 91 let a pro muže 86, 5 roku v roce 2065 (Petrová Kafková, Galčanová, 2012). Zlepšování zdravotního stavu obyvatel zapříčiní posun chronických onemocnění do vyššího věku. Onemocnění postihující osoby ve vyšším věku, která byla považovaná

počátkem 20. století za vzácná, se stanou onemocněním častým. Jedná se zejména o onemocnění neurodegenerativní (např. Alzheimerova choroba). Poroste počet chronických onemocnění a komplexních zdravotních problémů (Holmerová, Válková, Vaňková, Jurašková, 2011), a to povede k vyšším nárokům na formy a organizace poskytování péče, k reformním změnám financování zdravotnictví, k řešení etických otázek spojených s umíráním, solidaritou, respektováním vůle (Pracovní tým projektu Kulatý stůl, 2007). Stárnutí populace se promítá nejen do postavení seniorů ve společnosti, ale také do soukromí mladších generací, do mezigeneračních a rodinných vztahů a individuálních životů starých osob (Svobodová, 2011).

Stárnutí obyvatel se výrazně liší na globální úrovni. Značné rozdíly se projevují mezi vyspělými a málo rozvinutými oblastmi, rychlejší proces stárnutí je charakteristický pro vyspělé oblasti. Rozdíl v rychlosti stárnutí obyvatelstva je možné také pozorovat i při porovnání městských a venkovských sídel. Intenzivnější stárnutí probíhá na venkově a souvisí především s migrací mladého obyvatelstva do měst převážně z důvodu lepší pracovní příležitosti (Mládek, Kusendová, Marenčáková, Podolák, Váňo, 2006). Z výsledků práce Dufka a Minaříka vychází, že demografické stárnutí se liší i v jednotlivých regionech České republiky. Studie analyzuje stárnutí obyvatel v krajích České republiky v letech 2002 až 2008 a dochází k závěru, že výrazně nejstarší obyvatelstvo žije na území Hlavního města Prahy, dále potom v kraji Královéhradeckém, Jihomoravském a Plzeňském. Kraji s nejmladším obyvatelstvem v rámci České republiky jsou kraje Ústecký, Karlovarský, Liberecký a Moravskoslezský. Při sledování rychlosti stárnutí bylo zjištěno, že nejpomaleji stárne obyvatelstvo ve Středočeském kraji, což je zřejmě důsledek migrace mladých lidí z Prahy do obcí v blízkosti hlavního města. Nejrychleji stárne obyvatelstvo v kraji Moravskoslezském (Dufek, Minařík, 2009).

1.3.2 Aktivní stáří

Pojem aktivní stáří bylo stanoveno Světovou zdravotnickou organizací jako „proces, který rozvíjí příležitosti pro zdraví, participaci a ochranu seniorů, tak aby

zlepšil jejich kvalitu jejich života“. Termín „aktivní“ neodkazuje pouze na schopnost být i po odchodu do důchodu stále zaměstnán, ale „odkazuje na neustálou účast v sociálních, ekonomických, kulturních, duchovních and civilních záležitostech“. (World Health Organization, 2002). Rok 2012 byl vyhlášený Evropskou komisí za Evropský rok aktivního stárnutí a solidarity mezi generacemi. Záměrem bylo zvýšit informovanost veřejnosti a podnícení politické aktivity na podporu aktivního stárnutí prostřednictvím zaměstnanosti, vzdělávání, zdravého stárnutí (Mitríková, Madziková, Liptáková, 2013).

Termín aktivního stárnutí v sobě skrývá proces využívání svého potenciálu k vytváření co nejvhodnějších podmínek pro život ve fyzické, sociální i mentální oblasti (Mitríková, Madziková, Liptáková, 2013). Aktivní stárnutí by mělo být spojeno se zdravým životním stylem, odpovědností ke svému životu a zdraví, pozdějším odchodem do důchodu, po kterém senior bude stále aktivní. Senior by měl usilovat o aktivní roli a měl by být přínosem pro společnost, měl by se snažit být co nejméně závislý na sociálním systému a ostatních lidech, zapojovat se do trhu práce a celoživotního vzdělávání (Hasmanová Marhánková, 2010).

Dokument regionální strategie v rámci aktivního stárnutí doporučuje zaměstnávat seniory jak na plný tak na částečný úvazek, povzbudit k návratu mezi pracující všechny, kteří jsou schopni pracovat, poskytnout vhodná školení, pracovní místa a pracovní podmínky nebo podněcovat k regionálnímu rozvoji alespoň prostřednictvím dobrovolného pečování o vnoučata či ještě starší příbuzné. Zaměřit se také na účast seniorů v regionálních komunitách, kde by mohli senioři fungovat jako dobrovolníci v místních sociálních podnikách (Ferry, Baker, 2006).

Stárnutí je českou společností vnímáno především negativně jako sociální problém a dokonce i samotní senioři vnímají své stáří negativně. Aktivní stáří vnímá stáří pozitivně a tvoří protiklad stáří, kterému je připisován fyzický i psychický úpadek. Aktivní stáří je někdy také uváděno jako stárnutí „dobré“, „vhodné“, „úspěšné“ či „produktivní“. Všechny termíny mají společné to, že bojují proti ageistickým představám a kladou důraz na schopnosti, aktivitu a produktivitu seniorů. Někteří autoři však varují před vznikající nerovností mezi seniory, protože

některé charakteristiky aktivního stárnutí jsou vhodné zejména pro střední třídy a pro seniory bez fyzického omezení (Hasmanová Marhánková, 2010).

V České republice jako reakce na propagaci aktivního stáří vznikla centra pro seniory, která nabízejí aktivní trávení volného času. Centra pořádají přednášky, besedy, vzdělávací kurzy tak, aby se držela zásadních myšlenek aktivního stárnutí. Mezi nejznámější centra patří Občanské sdružení seniorů Život 90, Občanské sdružení Remedium, kluby aktivního stáří či akademie třetího věku na univerzitách. Vzdělávací kurzy, přednášky a jiné vzdělávací činnosti, ale i aktivity zaměřené na pohybovou dovednost a zdatnost, navštěvují zejména senioři se středoškolským až vysokoškolským vzděláním, což dokazuje, že návštěvnost těchto center se odvíjí spíše od životního stylu určitých skupin nezávisle na struktuře poskytovaných služeb centry (Hasmanová Marhánková, 2010).

Typickými aktivitami seniorů ve městech v České republice jsou malé nákupy, které až jedna třetina seniorů realizuje každý den. Mezi pravidelné aktivity patří procházka, cesta na zahrádku či chatu a další rekreační aktivity, pomocné práce v rodině a u přátel, velké nákupy a u jedné pětiny seniorů i zaměstnání. Aktivity, které jsou provozovány zřídka, jsou kulturní a vzdělávací akce, návštěva kostela a hřbitova. Senioři žijící na venkově tráví volný čas podobně jako městští senioři, více času ale tráví venkovními aktivitami (Vidovičová, Petrová Kafková, 2012), procházkami, staráním se o zahrádku či zvířata, houbařením (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011).

1.4 Kvalita života seniorů

S rostoucím věkem se mění aktivity a jednání osob v souvislosti se změnou v jejich zdraví, schopnostech, preferencích (Vidovičová, Petrová Kafková, 2012). Odchod do důchodu znamená ukončení ekonomické aktivity a velkou změnu v organizaci každodenních aktivit. Dochází ke snížení sociálního statutu a ve většině případů i ke zhoršení finanční situace osob (Temelová, Dvořáková, Slezáková, 2010). Seniořem se stává člověk, který dosáhne věku 65 let. Skupina seniorů se dále dělí na skupinu „třetího věku“ (young old) ve věku 65 až 74 let a skupinu „čtvrtého

věku“ (old old) ve věku 75 let a více. Pro nejstarší obyvatele ve věku 85 let a více se používá pojem „oldest“ (Rychtaříková, 2002 In: Káčerová, Bleha, 2007).

Světová zdravotnická organizace (WHO) definovala 6 základních indikátorů kvality života – indikátor fyzického zdraví, psychologického zdraví, úrovně nezávislosti, sociálních vztahů, prostředí a spirituality (Šímová, 2004).

Indikátor fyzického zdraví se mění v průběhu celého života a je spojován s disabilitou a křehkostí a nárůstem chronických nemocí (Šímová, 2004). Přestože disabilita a křehkost nejsou podmínkou vyššího věku, se zvyšujícím věkem roste nástup křehkosti (pokles zdraví, někdy označován jako opak vitality) a vyšší disability, dochází k poklesu mobility, a to omezuje seniorovy aktivity, sociální role a stává se tak faktorem znevýhodnění (Vidovičová, Petrová Kafková, 2012).

Indikátor psychického zdraví se zabývá psychickým zdravím. Psychický věk se projevuje zejména kognitivním fungováním. Schopnost myšlení rozhoduje o tom, zda senior bude schopen přijímat nové poznatky, zda bude schopen adaptace na změnu. V této souvislosti je zapotřebí počítat se snižující se tolerancí seniora a těžší adaptací na prostředí, změnu, i když tato změna bude v pozitivním smyslu (Šímová, 2004).

Indikátor úrovně nezávislosti souvisí jak s fyzickým tak psychickým zdravím. Jak bylo popisováno výše, se zvyšujícím se počtu nejstaršího obyvatelstva, dojde k zvýšení potřeby zdravotnické i sociální péče. Proto se důležitým a perspektivním oborem v oblasti medicíny stává geriatrie. Geriatrická oddělení jsou schopna poskytnout seniorům nejlepší péči, protože nezohledňují pouze izolovaný problém, tedy nemoc, ale zohledňují vysoký věk, celkovou nemocnost pacientů, zaměřují se na soběstačnost, kvalitu života a priority pacienta. V České republice nastává problém s pacienty seniory, kteří jsou ve stádiu rozvinuté a pokročilé demence. Lidé s demencí nejsou přijímáni ve zdravotnictví, protože se demence řadí k chronickým nemocím a ani v sociální sféře, protože nejsou tito pacienti dostatečně zdraví (Holmerová, Válková, Vaňková, Jurašková, 2011). Služby pro nesoběstačné či křehké seniory jsou roztržštěné a senioři jsou nuceni putovat za službami, místo aby služby putovaly za nimi (Kalvach, 2006). Péče o takovéto seniory často spadá do rukou rodiny a příbuzných, tedy neformální péče, která však s sebou nese velké

finanční náklady a zhoršenou kvalitu života pečujících osob. Správným řešením by bylo zkvalitnit služby sociální dlouhodobé péče, která by měla zajistit nesoběstačným seniorům kompenzaci trvajících nesoběstačnosti, zlepšení zdravotnického stavu a zachování nebo dokonce zlepšení kvality života (Holmerová, Válková, Vaňková, Jurašková, 2011).

Indikátor sociálních vztahů pracuje nejčastěji se vztahy se sousedy a blízkými vztahy v prostředí rodiny (Šímová, 2004). V České republice se setkáváme se silnou mezigenerační solidaritou, pevnými vztahy v rodině a vzájemnou pomocí mezi generacemi. Pro českou rodinu je typické, že rodinní příslušníci bydlí v těsné blízkosti. Ze studie Svobodové (2011) vychází, že generace od sebe žijí nejčastěji v blízkosti 15 minut cesty, více než polovina dotazovaných ve studii žije v blízkosti 30 minut cesty a $\frac{3}{4}$ osob jsou v blízkosti do hodiny cesty ke svým příbuzným. Mezi generacemi je také velice častá obousměrná výpomoc. Pomoc seniorům je nejen emoční, ale také materiální, pomoc při chodu domácnosti, při cestování na nákup, za lékařem a ostatními službami. Senioři naopak poskytují pomoc při hlídání vnoučat a při domácích pracích (Svobodová, 2011).

Indikátor úrovně prostředí sehraává velice důležitou roli v kvalitě života seniorů. Spadá sem nejen prostředí, ve kterém se senior pohybuje, ale také finanční zdroje, přístupové informace, apod. (Šímová, 2004). Kvalita prostoru či místa je velice důležitým faktorem přímo ovlivňujícím kvalitu života seniora (Vidovičová, Petrová Kafková, 2012).

Senioři, kteří mají často omezenou mobilitu, jsou ve srovnání s mladými lidmi prostředím znevýhodněni. Špatná dostupnost služeb jim způsobuje každodenní problémy a činí je závislými na svých rodinách, sousedech či známých. Autoři často uvádějí příklad malých obchodů v blízkosti domova seniora, které nabízejí dražší a méně kvalitní zboží než například velké supermarkety, které jsou vzdálené, a tím se pro seniory, kteří nevlastní automobil a v jejich blízkosti je nedostatečně flexibilní veřejná doprava, stávají velice těžko dostupné. Staří lidé především ve venkovských oblastech se stávají „zajatci vzdálenosti“, kteří tráví v místě svého bydliště většinu času a značná část z nich neopouští svůj domov po celý den (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011). Právě vesniční senioři žijící v pohraničních

oblastech, v opuštěných, vyliďněných vesnicích, které slouží spíše jako rekreační oblasti, v příměstských satelitech a na zastaralých sídlištích se zdají být nejvíce ohroženou skupinou (Kalvach, 2006).

Z výsledků sledování kvality života městských seniorů vychází, že senioři ve městech jsou spíše spokojeni s okolím svého bydliště a využívají především služby ve svém blízkém okolí. Nejčastěji navštěvují obchody, lékárny, pošty a ostatní služby pěšky (Petrová Kafková, Galčanová, 2012). I při cestě pěšky se však senioři mohou setkat s bariérami. Dosažitelnost cíle může být problémová, pokud jsou komunikace ve špatném stavu s častými výškovými rozdíly, s nedostatečným osvětlením, pokud chybí bezpečné a bezbariérové přechody, které by měly starším lidem poskytovat snadnější pohyb v městském prostředí (Musil, 1971 In: Temelová, Dvořáková, Slezáková, 2010).

Dalším klíčovým faktorem je bezpečnost prostředí. Bezpečnost prostředí silně ovlivňuje mobilitu seniorů a jejich venkovní aktivity. Veřejné prostory nevyhovují seniorům, pokud jsou příliš zalidněné, hlučné, špinavé, dostatečně neosvětlené. Ideálním prostředím pro seniory se stávají klidné parky s lavičkami, kde mohou probíhat kontakty se sousedy či známými (Temelová, Dvořáková, Slezáková, 2010).

Posledním indikátorem je spiritualita, která ovlivňuje především psychický stav seniora. Šimová ve své práci uvádí fakt, že osoba, která své stárnutí vnímá pozitivně a žije spokojený život i ve stáří, se dožívá v průměru o 7,5 let více, a to nezávisle na pohlaví, vzdělání či socioekonomických faktorech (Šimová, 2004).

2 Metodika práce a použité metody

Ke zpracování bakalářské práce bylo potřebné studium literatury související s tématy kvality života a demografického stárnutí obyvatelstva. V úvodní kapitole byly popsány hlavní i vedlejší cíle bakalářské práce a předpovězeny hypotézy na základě prostudované literatury.

O prostudovanou literaturu se opírá kapitola teoretická východiska, která stručně charakterizuje kvalitu života, proces stárnutí obyvatelstva, problematiku seniorů jako demografické kategorie a kvalitu života seniorů. Prostudované prameny byly shrnuty v rešerši literatury. V této části bakalářské práce byla použita deskriptivní metoda.

Prvním krokem při zpracování analytické části byl výběr zájmových obcí, které byly zvoleny na základě několika aspektů. Všechny obce leží ve Středočeském kraji v SO ORP Příbram. Poloha obcí je znázorněna na mapě č. 1.

Město Příbram je největším a zároveň nejlidnatějším městem a všechny sledované venkovské obce se nacházejí v blízkosti do 10 kilometrů od města. Venkovské obce se od sebe liší počtem obyvatel, celkovým přírůstkem obyvatel, polohou a napojením na veřejnou dopravu. Počet obyvatel k roku 2013 zachycuje následující tabulka (Tab. č. 1):

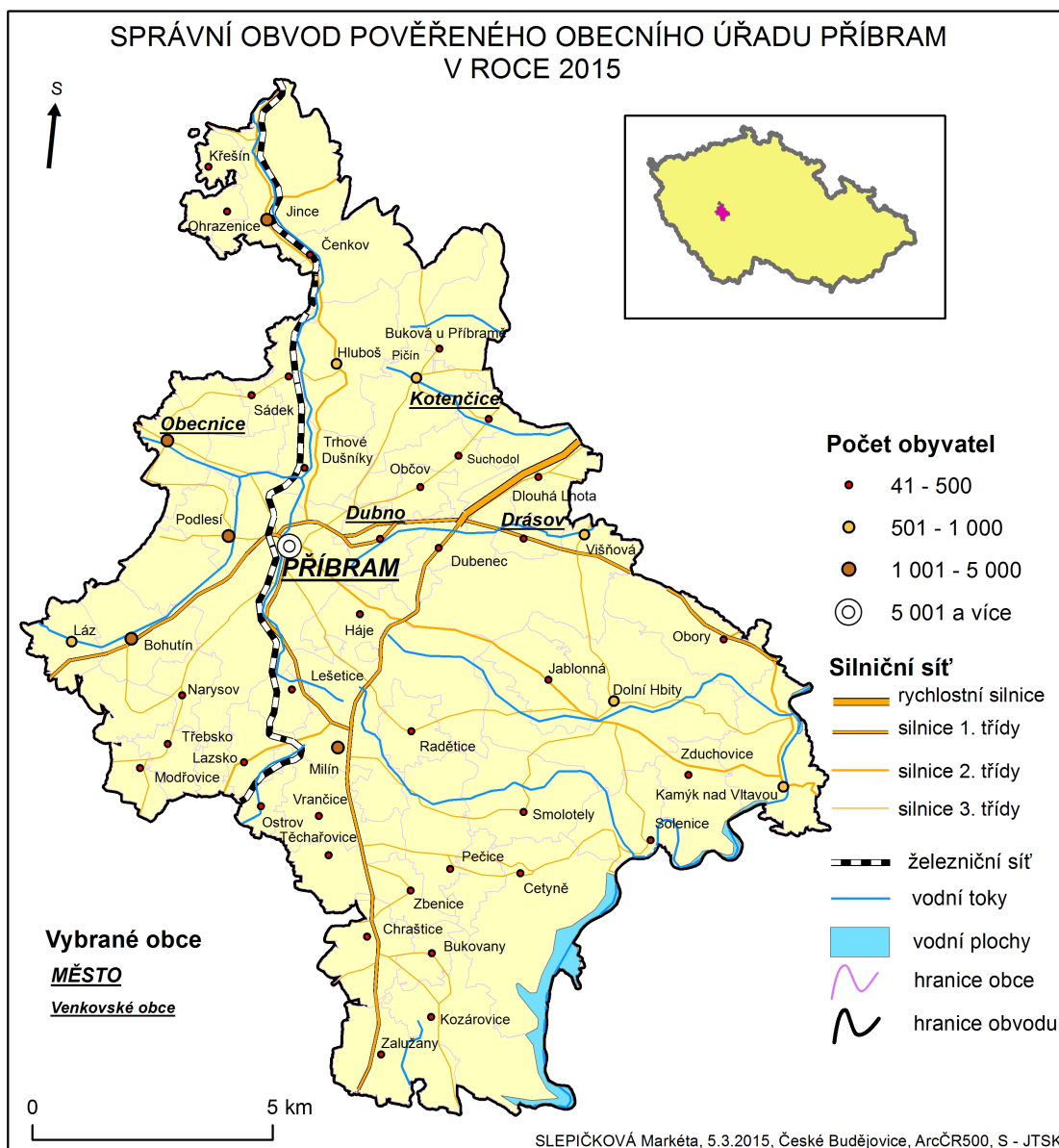
Tab. č. 1: Počet obyvatel vybraných obcí v roce 2013:

Obec	Počet obyvatel
Příbram	33 450
Drásov	400
Dubno	278
Kotenčice	203
Obecnice	1 264

Poznámka: Data k 31.12. 2013

Pramen: ČSÚ, 2014

Mapa č. 1:

V obci Drásov počet obyvatel v posledních letech mírně stoupá, celkový přírůstek nabývá kladných hodnot. Obec leží na silnici I. třídy, která je důležitým silničním tahem. Obec Dubno leží nejbližší Příbrami, počet obyvatel zde mírně stoupá, celkový přírůstek obyvatel je nejvyšší ze všech sledovaných obcí. Dubno jako jedinou z vybraných venkovských obcí obsluhuje MHD Příbram a celkově je zde počet ostatních autobusových spojů častější a početnější než v ostatních venkovských obcích. V obci Kotenčice počet obyvatel klesá, je zde přirozený i migrační úbytek. Kotenčice leží na silnici III. třídy a autobusové spojení není tak

časté jako v ostatních obcích. Obecnice má nejvíce obyvatel ze všech sledovaných obcí a počet obyvatel stoupá. Nárůst počtu obyvatel způsobují nově přistěhovalí obyvatelé a podle autorů Špačkové, Ouředníčka, Nováka (2013) Obecnice patří do 3. zóny suburbanizace. Stručná charakteristika zájmových obcí byla založena především na informacích z internetových stránek těchto obcí.

Součástí 3. kapitoly bylo analyzování pohybu obyvatel, tedy přirozeného, migračního i celkového přírůstku obyvatel, složení obyvatel podle věku a pohlaví, počet seniorů a ekonomická aktivita seniorů ve sledovaných obcích. Výsledky byly porovnány s Českou republikou, krajem a mezi sebou. Byla využita především data z webových stránek Českého statistického úřadu a z databáze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011. Data byla zpracovaná tabulárně a graficky.

Pro šetření kvality života seniorů v zájmovém území byla zvolena metoda dotazníku. Prostřednictvím dotazníku byly získané názory seniorů vybraných obcí. Sestavení a formulace dotazníku se opíralo o poznatky získané z prostudované literatury. Otázky v dotazníku byly zaměřeny především na spokojenost seniorů s bydlištěm a okolím bydliště, způsob přepravování seniorů, spokojenost s dostupností služeb, způsob trávení volného času a strategie nakupování. Četnost vyselektovaného vzorku respondentů, tj. šetřeného souboru seniorů se odvíjela od kritéria 0,5% podílu z celkové četnosti seniorů města a 10% podílu seniorů z celkové četnosti seniorů venkovských obcí. Znamená to, že bylo stanoveno provést dotazníkové šetření na vzorku přibližně 30 respondentů za město a 30 respondentů za venkovské obce. Dotazníky byly rozdávány metodou náhodného výběru. Ve městě v klubu pro seniory, na cvičení pro seniory, dále ve fyzioterapeutickém centru, na poště, v knihovně. Některé dotazníky byly vyplněny osobně na místě setkání se seniory a některé si senioři odnesli k vyplnění domů a poté vrátili. Ve venkovských obcích byla část dotazníků rozdána do domácností, v restauraci/hospodě. V Obecnici a Drásově na pravidelném posezení seniorů.

Subjektivní vnímání kvality života seniorů bylo zjišťováno pomocí dotazníkové metody v období října 2014 až ledna 2015 ve městě Příbram a ve venkovských obcích Drásov, Dubno, Kotenčice a Obecnice. Návratnost dotazníků byla celkově 61 %. Ve městě byla návratnost o 14 % vyšší než na venkově.

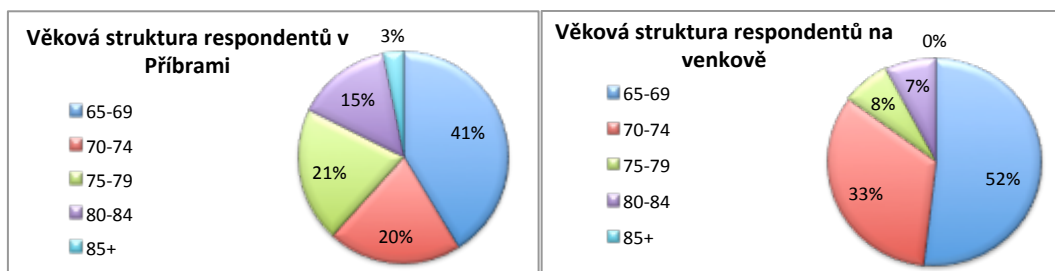
V Příbrami vyplnilo dotazník 34 respondentů, na venkově 27 respondentů. To je téměř 1 % seniorů ve městě a téměř 10 % seniorů ve venkovských obcích.

V závěru práce bylo zhodnoceno subjektivní vnímání kvality života seniorů. Na základě jejich odpovědí byla zhotovena tabulka shrnující výhody a nevýhody venkovského a městského prostoru, které mají největší vliv na spokojenost a kvalitu života seniorů.

2.1 Charakteristika zkoumaného souboru seniorů dle věku, vzdělání a zaměstnání

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na věkovou skupinu obyvatel 65 let a více. Početně nejvíce zastoupenou věkovou kategorií v Příbrami i na venkově byla kategorie 65-69 let. již zmiňovaná kategorie 65-69 let a kategorie 70-74 let byla na venkově ve srovnání v městem početnější. Na venkově se zúčastnilo dotazníkového šetření pouze 15 % respondentů nad 75 let, ve městě odpovídělo na dotazník 39 % respondentů nad 75 let. Respondenti spadající do skupiny 85 a více let se objevili pouze v Příbrami, kde podíl 3 % tvořila pouze jedna osoba (Graf č. 1)

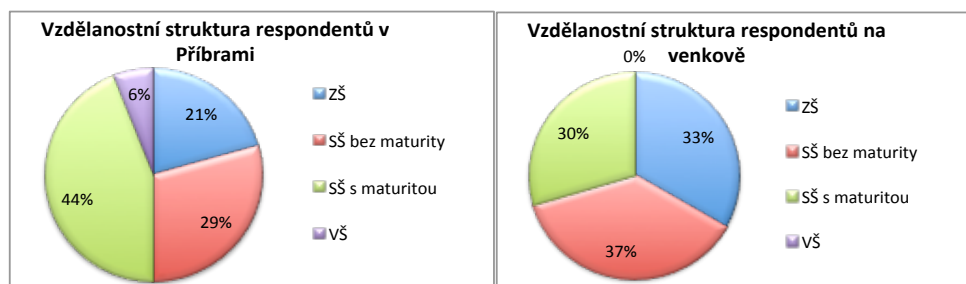
Graf č. 1:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Z uvedeného počtu seniorů ve městě Příbram převládaly ženy nad muži v poměru $\frac{1}{4}$. Menší počet odpovídajících mužů byl způsoben menší ochotou zúčastnit se šetření a také skutečností, že do zájmových klubů, na cvičení a setkání seniorů docházely častěji ženy než muži.

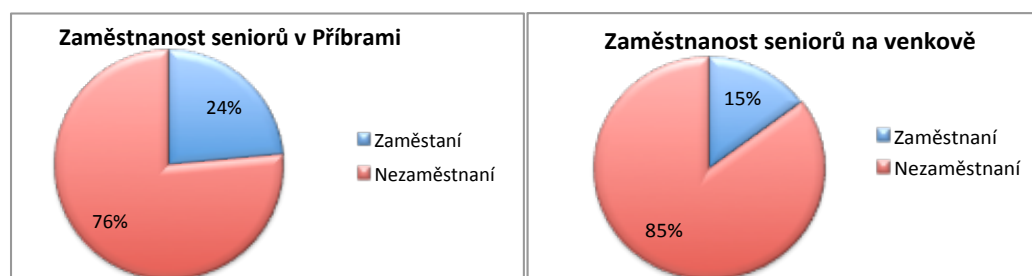
Graf č. 2:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Vzdělanostní struktura respondentů poukazuje obecně na nižší vzdělanost na venkově při srovnání s městem (Graf č. 2). V Příbrami odpovědělo 44 % respondentů se středoškolským vzděláním s maturitou a 6 % respondentů s vysokoškolským vzděláním. Střední školu bez maturity dokončilo 29 % seniorů. Respondenti se základním vzděláním tvořili podíl 21 %. Na venkově je nejvyšší podíl středoškolsky vzdělaných bez maturity (37 %), podíl respondentů se základním vzděláním představuje až 33 %. Střední školu s maturitou dokončilo 30 % respondentů. Ani jeden respondent na venkově neměl vysokoškolské vzdělání.

Graf č. 3:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

V Příbrami bylo zjištěno, že do zaměstnání dochází 8 seniorů. Tvoří podíl 24 % z celkového počtu respondentů ve městě. Zaměstnaní senioři mají povolání jako učitel, prodavač, účetní, dělník a pomocná síla. Na venkově jsou zaměstnány 4 senioři, kteří tvoří podíl 15 % z celkového počtu respondentů na venkově (Graf č. 3). Senioři zde mají povolání dělníka, pomocné síly a prodavače.

3 Analytická část

V první podkapitole analytické části jsou stručně charakterizovány sledované obce a region, ve kterém se nachází. Charakteristika sledovaných obcí se zaměřuje především na jejich polohu v regionu, veřejnou dopravu a dostupnost služeb. Soustředí se především na služby, které se týkají skupiny seniorů. Tedy na služby, které senioři využívají. Druhá podkapitola se věnuje demografické charakteristice. Popisuje populační procesy a struktury obyvatelstva ve sledovaných obcích.

3.1 Charakteristika vybraných obcí

Sledované obce se nachází ve Středočeském kraji a spadají pod správní obvod pověřeného obecního úřadu SO POÚ Příbram. Venkovské obce ale i samotné město Příbram leží v severní části tohoto správního obvodu.

Z hlediska geomorfologie řadíme oblast, kde se nachází vybrané obce, ke geomorfologickému celku Brdská vrchovina a k podcelku Příbramská pahorkatina. Nejvýše položená obec je Dubno (574 m n. m.) a nejnižše položená obec jsou Kotečnice (479 m n. m.). Krajina je v této oblasti poměrně zalesněná, a to především směrem k Brdům. Její vzhled ovlivnila důlní činnost, která je pro region Příbramska charakteristická. V bezprostředním okolí města Příbramě a také v okolí všech vybraných obcí jsou viditelné šachetní věže a haldy, které jsou pozůstatkem těžby uranu v období socialismu.

Příbram leží 54 km jihozápadním směrem od Prahy. 26. 3. 2011 měla Příbram 33 084 obyvatel. Do Prahy vede rychlostní silnice R4, která začíná přibližně 5 km od Příbrami. Z Příbrami vyjíždí autobusové spojení do blízkých obcí i vzdálených měst a také do Prahy, kam jezdí autobusy každých 20 minut. Funguje zde také pravidelné autobusové spojení na Slovensko. Další možností dopravy je vlaková. Vlaková doprava je vzhledem k rychlejší, flexibilnější i pohodlnější (tedy bez přestupů) autobusové dopravě mnohem méně využívaná a to především do Prahy. Osobní vlaky využívají zejména obyvatelé obcí, kam není vhodné autobusové spojení. Často jsou vyhledávány také turisty a cyklisty. V Příbrami je vystavena

pouze jedna vlaková zastávka na vlakovém nádraží. Přímo ve městě zajišťuje dopravu 10 linek městské hromadné dopravy. Tyto linky objíždí i některé venkovské obce v okolí Příbrami, mezi které patří i jedna ze sledovaných obcí Dubno. Autobusy městské hromadné dopravy, které jezdí ve městě, jezdí každých 5-10 minut, autobusy vyjíždějící z města do přilehlých obcí jezdí v delších časových intervalech. Pro školáky byl v roce 2009 zřízen školní autobus, který je určen pouze pro žáky prvních stupňů základních škol (Město Příbram, 2014).

Co se týče kulturního a sportovního vyžití, obyvatelé Příbramě mají velký výběr. Příbram má svůj plavecký bazén, fotbalová hřiště, ledové plochy, sportovní haly a tělocvičny, golfové odpaliště, posilovny, kino, divadlo, muzea, galerie, knihovny aj. Město pořádá celoročně kulturní akce jako například festivaly, výstavy, jarmarky, trhy, poutě, soutěže apod. Zajímavostí je turistický vláček, který v období jara, léta a podzimu projíždí městem okolo památek a turisticky zajímavých míst.

V Příbrami se nachází několik center určených pro seniory. Služby některých center jsou zpoplatněny, některá jsou zdarma. Centrum pro zdravotně postižené a seniory, Klub Demka, Farní charita, Občanské sdružení zdravotně postižených a Centrum pro zdravotně postižené a seniory Středočeského kraje nabízí osobní asistenci a odborné poradenství. Pečovatelské služby zajišťují Pečovatelská služba města Příbram (také domov důchodců), SANCO (domov se zvláštním režimem pro seniory s demencí a Alzheimerovou chorobou) a Domov Maják (domov se zvláštním režimem). Senioři mohou navštěvovat cvičení pro seniory v klubu Fit Senior Příbram, cvičení je zde zadarmo a klub čítá 90 členů s průměrným věkem 74 let. Dále cvičení pro seniory v BeFit energy klubu nebo ve fyzioterapeutickém centru Nemocnice Příbram. Klub důchodců Příbram a Klub seniorů při Knihovně Jana Drdy, pořádají besedy, setkání a výlety, Svaz důchodců ČR organizuje ozdravné, poznávací a tematické zájezdy, akce, masáže, plavání a besedy pro seniory. Funguje zde také Akademie třetího věku, kde mají senioři možnost vzdělávat se. Městská policie v minulosti uspořádala několik kurzů sebeobrany pro ženy a seniory v rámci programu prevence kriminality (Město Příbram, 2013).

Obce Dubno leží nejbližší k městu Příbram asi 2 kilometry od Příbrami východním směrem. Dubno bylo od roku 1975 součástí Příbramě, ale od roku 1990

funguje samostatně. Obcí dříve procházel hlavní silniční tah směrem z Příbrami na Prahu, do Sedlčan, Benešova a dalších velkých měst, ale před několika lety byl postaven obchvat této obce. V Dubně funguje autobusová doprava, která vede do Příbrami, Prahy, Sedlčan, Kamýka nad Vltavou, Benešova a dalších obcí, navíc zde zajišťuje dopravu i městská hromadná doprava Příbram. Obec Dubno má nejvíce autobusových spojů ze všech sledovaných venkovských obcí a spoje jezdí i ve večerních hodinách. Železniční trať obcí neprochází. Nachází se zde pneuservis, prodejna nábytku, prodejna okrasných stromů, prodejna smíšeného zboží, restaurace, grill-kantýna a dětské hřiště. V obci jsou pořádány příležitostní akce jako například hasičské soutěže či jízda mopedů. Obec má zajímavý projekt, který přispívá seniorům ve starobním důchodu 10 Kč na obědy, pokud si tento oběd zakoupí v místní Kantýně. Senioři mají navíc možnost získat slevu 20 % na jejich oběd, pokud si ho zakoupí v rozmezí určených hodin (Obec Dubno, 2015).

Obec Drásov se nachází 9 km od Příbrami a prochází jí silnice 1. třídy vedoucí z Rožmitálu pod Třemšínem směrem na Sedlčany a Benešov. Obec se skládá ze dvou částí samotného Drásova a Skalky. Dále k Drásovu patří malá osada Cihelna. Funguje zde autobusové spojení do Příbrami, Benešova, Sedlčan, Kamýku nad Vltavou, Hříměždic, Čeliny a jiných venkovských obcí, které se jsou v okolí. Spoje ale nejezdí v podvečerních ani večerních hodinách. Drásov není napojen na železniční síť. Díky poloze obce se zde daří podnikání, je zde obchod s elektroinstalačním materiálem, obchod se smíšeným zbožím, stanice technické kontroly, opravna silničních vozidel, autosalon Suzuki a autosalon Citroën, dvě velké dřevovýroby, restaurace a hospoda. V obci je také k dispozici knihovna, dětské hřiště, sportovní areál, kde jsou dva tenisové kurty, posezení s grilem a pastouška, kterou si obyvatelé mohou pronajmout na oslavy či jiné akce. Obec také vlastní obecní automobil, který je možné za poplatek zapůjčit. Pravidelně do obce dojíždí kadeřník, jehož služby mohou místní využít. Funguje zde Sbor dobrovolných hasičů a Svaz žen, který pravidelně pořádá maskarní ples pro dospělé i děti, oslavy dnů matek a dětí, country zábavu, mikulášskou zábavu a Sportovní klub, který však bude pravděpodobně zrušen kvůli nedostatku hráčů. Obec každoročně pořádá obecní

výlet, hasičský ples v místním sálu, letní zábavu ve sportovním areálu a silvestrovské pečení špekáčků s ohňostrojem (Drásov, 2014).

Obec Kotenčice leží 10 km od města Příbram a 8 km od města Dobříš. Do obce vedou pouze silnice III. třídy. Obyvatelé se až do 50. let 20. století živilí především zemědělstvím a v dnešní době dojíždí za prací především do Příbrami. Obcí projíždí autobusové spojení do Příbrami, Dobříše a Prahy. Ovšem spojení není tak časté, jako například v Dubně či Drásově. Železniční spojení zde není. V obci se funguje obchod se smíšeným zbožím a jednota. Hostinec a zemědělské provozy byly zrušeny. V obci funguje Sbor dobrovolných hasičů, který pořádá hasičské soutěže, dále se zde koná pravidelně vítání občánků, posvícení, vánoční a velikonoční besídka (Obec Kotenčice, 2013).

Obecnice je vzdálená 6 km od Příbrami, leží na okraji Vojenského újezdu Brdy a patří k ní obec Oseč. Obecnici prochází pouze silnice III. třídy, z nichž některé vedou do VÚ Brdy, kam má veřejnost v současnosti povolen vstup pouze s povolenkou. Autobusovým spojením je obec napojena na Příbram a blízké venkovské obce. Železniční spojení v obci není. V Obecnici mohou obyvatelé využívat služeb pošty, obecní knihovny, mají zde mateřskou a základní školu, obchod se smíšeným zbožím, prodejnu nábytku, obchod s elektrotechnikou, kadeřníka, pekárnu, obecní počítačová učebnu, sportovní areál s fotbalovým, tenisovým hřištěm, koupalištěm a hospodou, také dvě dětské hřiště, dva penziony, restauraci, hospodu a v současnosti se rekonstruuje ledová plocha. V obci funguje několik spolků např. Sbor dobrovolných hasičů, Divadelní spolek Skalka, TV jednota Slavoj Obecnice, který má oddíl kopané, ledního hokeje a stolního tenisu. Pravidelně se odehrávají sportovní utkání, často se zde konají kulturní akce. Obyvatelé slaví masopust, dožínky, pout', posvícení, vítání občánků, vánoční sraz se zpíváním koled a v místní hospodě se sálem se pořádají bály a plesy. V nedalekém lesním divadle hrají místní jednou do roka představení. Známy je též Zlatý nuget Bečánova, běžecký závod v převlecích, na který se sjíždí z okolí desítky závodníků (Obecnice, 2008).

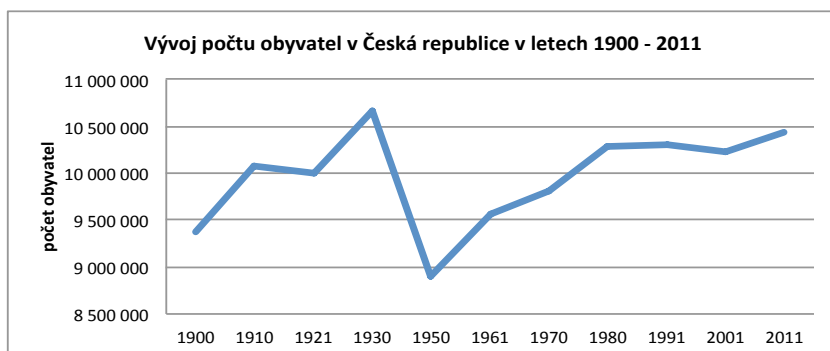
3.2 Populační procesy a struktury zájmových obcí

Následující kapitola popisuje vývoj počtu obyvatel a bilanci obyvatelstva. Zaměřuje se na přirozený, migrační a celkový přírůstek v období 2004-2013. Uvádí strukturu obyvatelstva podle pohlaví, věku a srovnává počet seniorů a počet pracujících seniorů v jednotlivých obcích, kraji a republice.

3.2.1 Vývoj počtu obyvatel a bilance obyvatelstva

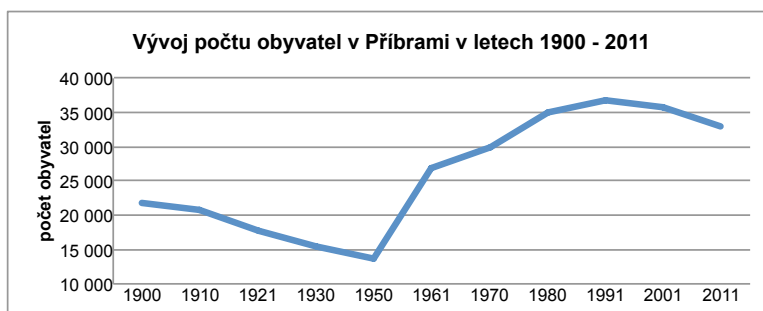
Při srovnání dlouhodobého vývoje počtu obyvatel se ukázalo, že celkově se počet obyvatel v období 1900-2011 navýšil pouze v Příbrami. K vzrůstu počtu obyvatel ve sledovaném období došlo celkově i v České republice (Graf č. 4). Dynamický nárůst počtu obyvatel po roce 1950 způsobila těžba uranu a následná migrace obyvatel do města za pracovní příležitosti. Počet obyvatel se v období 1950-1991 více než zdvojnásobil. Maximum nastává v Příbrami v roce 1991 (Graf č. 5). Index změny počtu obyvatel Příbrami 1991/1900 dosahuje $I=170$. Tato hodnota je vyšší při srovnání s průměrem za celou Českou republiku, $I=110$. Od roku 1991 počet obyvatel dlouhodobě klesá, těžba uranu byla v roce 1989 zastavena a začaly se rozvíjet suburbanizační tendence. Index změny počtu obyvatel Příbrami 2011/1991 činí $I=90$, zatímco index počtu obyvatel průměrně za celou Českou republiku je vyšší $I=101$.

Graf č. 4:

Zdroj: vlastní zpracování Tab. č. 5

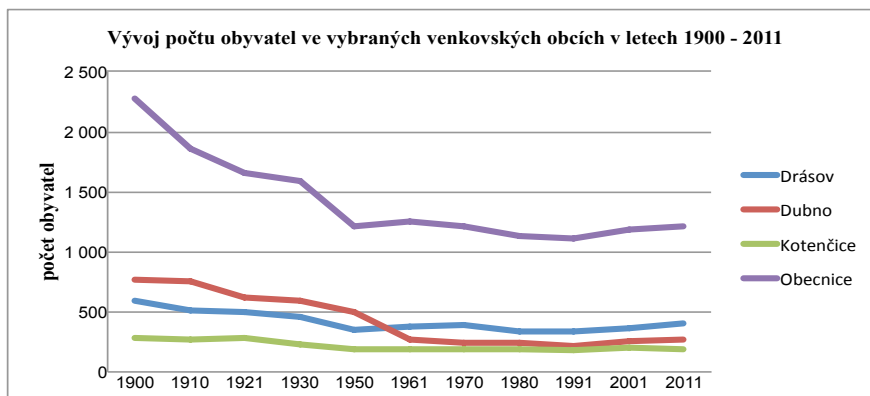
Graf č. 5:

Zdroj: vlastní zpracování Tab. č. 5

Ve venkovských obcích probíhal vývoj počtu obyvatel obdobně (Graf č. 6). Počet obyvatel od roku 1900 klesal obecně z důvodu rozvoje urbanizace, a tedy stěhování obyvatel do měst. Výraznější ztráty zaznamenáváme v období válek. Venkovské obce zaznamenaly minimální počet obyvatel se v 80. až 90. letech 20. století. Nejvyššího počtu obyvatel dosáhly všechny venkovské obce v roce 1900, avšak hodnota z tohoto roku na rozdíl od Příbrami a České republiky už nebyla překonána. Index počtu obyvatel všech venkovských obcí 2011/1900 nepřesáhl hodnotu $I=68$. Nejvýraznější pokles počtu obyvatel nastal v Dubně, $I=36$.

Graf č. 6:

Zdroj: vlastní zpracování Tab. č. 5

Celkový přírůstek či úbytek obyvatelstva ve vybraných obcích v období posledních 10 let resp. období 2004-2013 ovlivnila především migrace obyvatelstva (Tab. č. 2).

Tab. č. 2: Celkový pohyb obyvatelstva ve vybraných obcích v období 2004-2013

Obec	HMPP (‰)	HMMP (‰)	HMCP (‰)
Příbram	3,5	-53,8	-50,3
Drásov	5	35	40
Dubno	18	126	144
Kotenčice	-10	-30	-40
Obecnice	-9	81	72

Zdroj: vlastní zpracování tabulky č. 6

Ve městě Příbram se migrační saldo v celém sledovaném období pohybovalo pouze v záporných hodnotách a přirozený přírůstek kolísal kolem nuly. Dochází zde k celkovému úbytku obyvatel především díky dlouhodobému odstěhovávaní obyvatel z města. Počet obyvatel poklesl a mírně stále klesá i v Kotenčicích. Snížení počtu obyvatel bylo způsobeno nejen migračním úbytkem obyvatel (-30 ‰) ale i přirozeným úbytkem obyvatel.

V obcích Drásov, Dubno a Obecnice počet obyvatel mírně stoupá. Na rozdíl od Obecnice v Dubně a v Drásově celkově převažuje porodnost nad úmrtností, ale nárůst počtu obyvatel v těchto obcích způsobila především migrace. V Obecnici a v Dubně měla migrace vyrovnanější průběh při srovnání s Drásovem. V Drásově došlo roce 2008 k výraznému nárůstu počtu obyvatel, kdy se do obce přistěhovalo 29 obyvatel. Především díky této imigraci v Drásově počet obyvatel mírně stoupl za celé sledované období. Obec Dubno při porovnání dlouhodobého období vývoje počtu obyvatel všech venkovských obcí nejvíce ztrácela, avšak za posledních 10 let naopak dosáhla nejvyššího celkového přírůstu, HMCP=144 ‰. Růst počtu obyvatel byl způsobem především migračními přírůstky (Tab. č. 2).

3.2.2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví, věku a ekonomické aktivity

Struktura obyvatel podle pohlaví a věku České republiky i všech sledovaných obcí patří k regresivnímu typu věkové struktury, kde převažuje postreprodukční složka nad dětskou složkou. Počet narozených klesá, a proto dětská složka není schopna nahradit obyvatelstvo v reprodukčním věku. Celkový počet obyvatel se dlouhodobě snižuje (Toušek, Kunc, Vystoupil a kol., 2008).

V Příbrami ani ve venkovských obcích dětská složka nenahrazuje obyvatelstvo nad 65 let. V Příbrami podíl dětské složky (0-14 let) tvoří 13,7 % z celkového počtu obyvatel, podíl obyvatel nad 65 let je o 2,3 % vyšší. Podíl dětské složky je ze všech obcí největší v Dubně (15,6 %) a v Kotečnicích (14,4 %). Tyto podíly jsou nad republikovým průměrem (14,3 %). V obcích Obecnice a Drásov se podíly dětské složky pohybují v rozmezí okolo 13,5 % až 14 %.

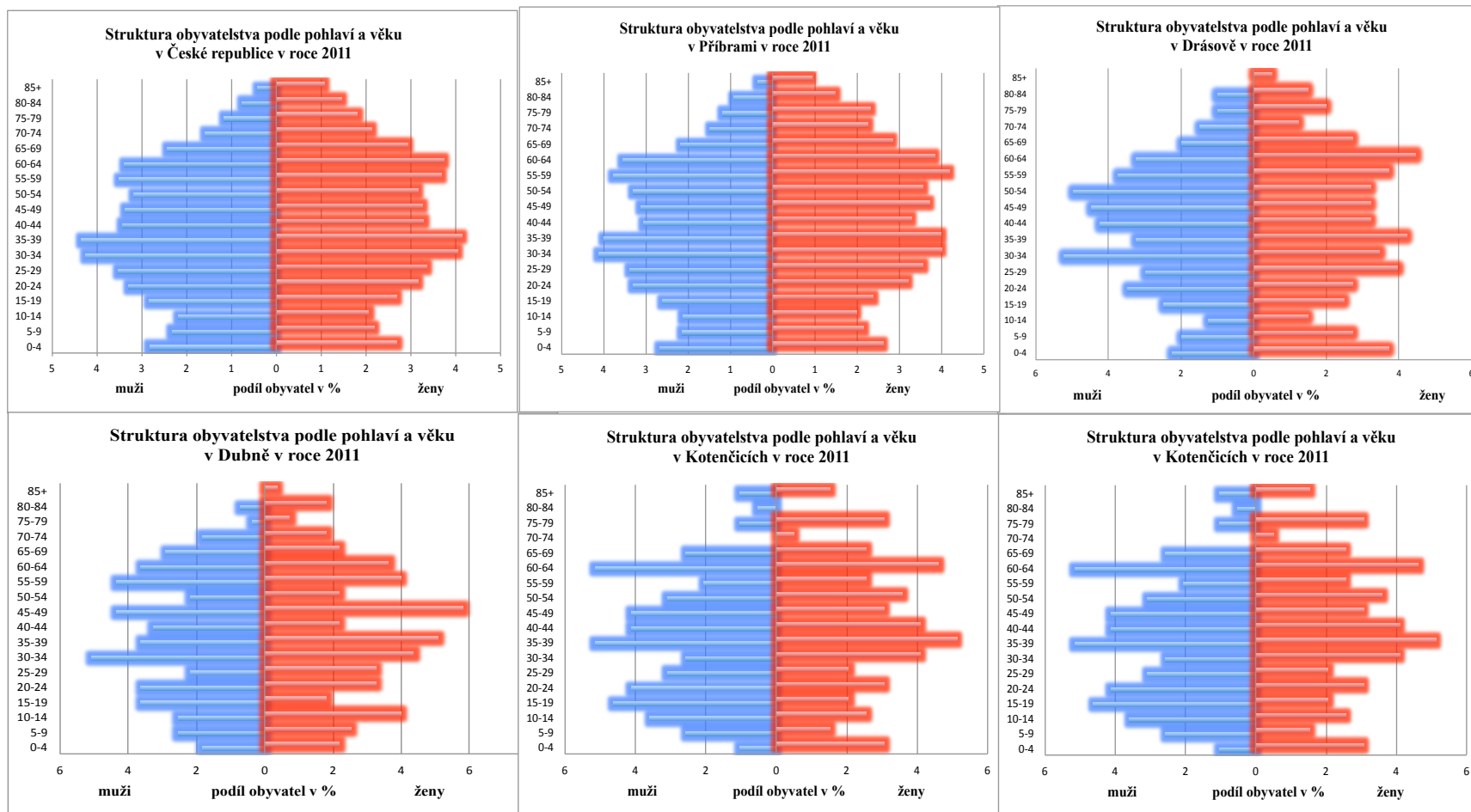
Podíly obyvatel ve věku mezi 15 až 64 lety ve všech sledovaných obcích přesahují republikový průměr (69,6 %) i podíl Středočeského kraje (69,4 %). Příbram se blíží republikovému průměru nejvíce, činí 69,9 %. Venkovské obce mají své podíly mezi 71-72 % (Tab. č. 9 a Tab. č. 10).

Nápadným rysem ve věkové pyramidě České republiky je zvýšená porodnost v období poválečném a v období 50. let v důsledku zlepšení životních podmínek. To se projevuje větším počtem obyvatel ve věkové skupině mezi 55 až 65 let. V období 70. let opětovně došlo k výraznému zvýšení porodnosti, kdy byla zavedena pronatalitní opatření. Narozeným v tomto období bylo v roce 2011 od 30 do 40 let. Větší počet obyvatel v těchto věkových kategoriích je především v Příbrami a v Obecnici. V Drásově je tomu pouze u žen, mužů je naopak větší počet ve věkové skupině mezi 40-50 lety.

V České republice i ve všech sledovaných obcích porodnost výrazně poklesla na začátku 90. let jako reakce na politickou a sociálně-hospodářskou změnu. Po roce 2000 došlo v České republice k mírnému nárůstu porodnosti, kdy se silné ročníky ze 70. let dostaly do reprodukčního věku. Zvýšenou porodnost lze pozorovat v Příbrami a v Drásově jako jediné obci z venkovských obcí (Graf č. 7).

Pro strukturu obyvatelstva podle pohlaví v České republice je typické, že od 50. roku věku začíná převažovat počet žen nad muži přesto, že se rodí více chlapců než dívek. Tento jev je způsobem vyšší úmrtností mužů. U všech sledovaných obcí je zmiňovaná převaha žen nad muži pozorovatelná. V Příbrami je převaha žen větší ve srovnání s venkovskými obcemi. Venkovské obce se liší od Příbramě i České republiky tím, že ve věkové skupině 0-14 let převažují dívky nad chlapci (Tab. č. 9 a Tab. č. 10).

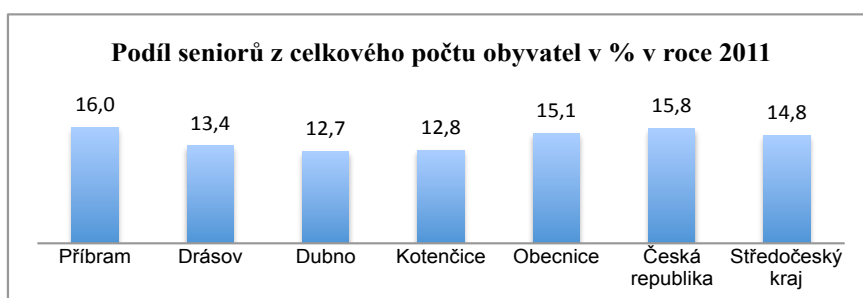
Graf č. 7: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku v České republice a ve všech sledovaných obcích v roce 2011

Pramen: ČSÚ, 2011

Z celkového počtu obyvatel v České republice v roce 2011 tvořili 15,8 % senioři. Ve srovnání se sledovanými obcemi se ukázalo, že tuto hodnotu nepatrně překročila Příbram. Naopak u venkovských obcí se podíl seniorů pohyboval v nižších hodnotách při srovnání s Českou republikou. Nejvyšší hodnoty dosáhla Obecnice, která má i nejvyšší počet obyvatel ze všech vybraných obcí. Nejnižších hodnot dosáhly obce Dubno a Kotečnice, což jsou zároveň obce s nejnižším počtem obyvatel ze všech sledovaných obcí (Graf č. 8).

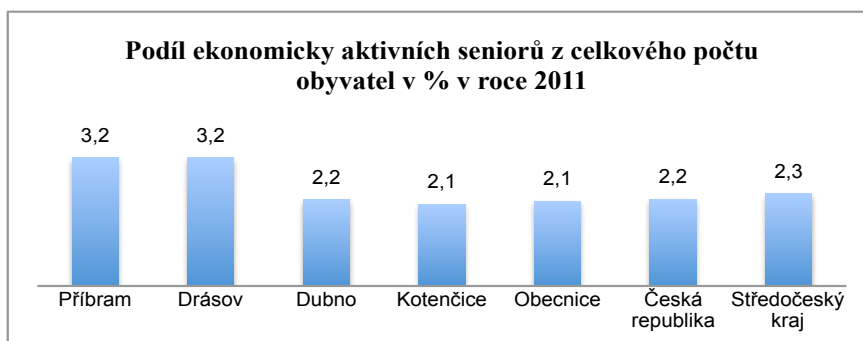
Graf č. 8:

Pramen: vlastní zpracování Tab. č. 7

V České republice bylo v roce 2011 z celkového počtu obyvatel 2,2 % ekonomicky aktivních seniorů. V obcích Dubno, Kotečnice, Obecnice a ve Středočeském kraji bylo ekonomicky aktivních seniorů přibližně stejně jako v České republice. Město Příbram a obec Drásov měla hodnotu ekonomicky aktivních seniorů o procento nad republikovým průměrem (Graf č. 9).

Graf č. 9:

Pramen: vlastní zpracování Tab. č. 8

3.3 Evaluace kvality života seniorů: komparace města a venkova

Spokojenost seniorů s kvalitou bydlení byla hodnocena podle charakteru bytu a na základě jejich názorů na celkové podmínky bydlení v dané obci. V Příbrami žije 56 % respondentů ve starším bytě a 41 % ve starším rodinném domě. Zahrádku nebo zahradu zde vlastní 65 % respondentů, ovšem pouze 41 % respondentů má svoji zahrádku lokalizovanou přímo u svého domu. Na venkově žije 67 % respondentů ve starším rodinném domě, 15 % v novém rodinném domě a 19 % ve starším bytě. Zahradu či zahrádku vlastní 89 % respondentů a na rozdíl od Příbrami se všechny zahrady nachází přímo u domu seniorů.

Na venkově bydlí v jednočlenné domácnosti 30 % respondentů, s partnerem žije 70 % seniorů a zbylých 26 % seniorů žije především s rodinou svých potomků. V Příbrami bydlí 53 % respondentů samo a 47 % s partnerem. Žádný z respondentů nežije v Příbrami s rodinou svých potomků nebo s jinou osobami.

Většina respondentů uvedla alespoň jednu výhodu a nevýhodu. Někteří senioři se nevyjadřovali k celkové kvalitě bydlení v obci. Volili odpovědi *Nevím* a *Nic*.

Téměř všichni senioři na venkově uvádí jako výhodu své obce přírodu, především její blízkost a zachovalost. Objevily se také odpovědi jako možnost navštívit restauraci či hospodu v obci, přítomnost dětského hřiště, sportovního hřiště, obchodu s potravinami. Mezi nevýhody venkovských obcí řadí senioři především chybějící služby, nejčastěji jim na venkově schází pošta, lékař, kadeřník a řezník. Seniorům chybí rozmanité kulturní vyžití a stěžují si na vysokou rychlost projíždějících aut v obci.

V Příbrami považují senioři za výhodu města MHD, dobrou dostupnost lékaře, pošty, velké množství obchodů, pestré kulturní vyžití. Jako nevýhody obce uvádí senioři znečištěné prostředí, hluk, obavy z kriminality, špatnou kvalitu chodníků a jejich nedostatečné rozmístění a velké množství aut.

3.3.1 Spokojenost seniorů s vybranými aspekty kvality života

Subjektivní spokojenost respondentů s vybranými aspekty kvality života znázorňují graf č. 10 a graf č. 11.

Při šetření spokojenosti s bydlištěm a okolím bydliště se ukázalo, že s vybavením bydliště je velmi spokojena a spokojena většina respondentů. S okolím bydliště je spokojena převážná část respondentů z venkova, v Příbrami jsou s nejbližším okolím bydliště respondenti méně spokojeni.

Sousedské vztahy jsou podle šetření kvalitnější na venkově, přes 80 % respondentů je velmi spokojena a spokojena. Ve městě je spokojeno a velmi spokojeno necelých 60 % se sousedskými vztahy.

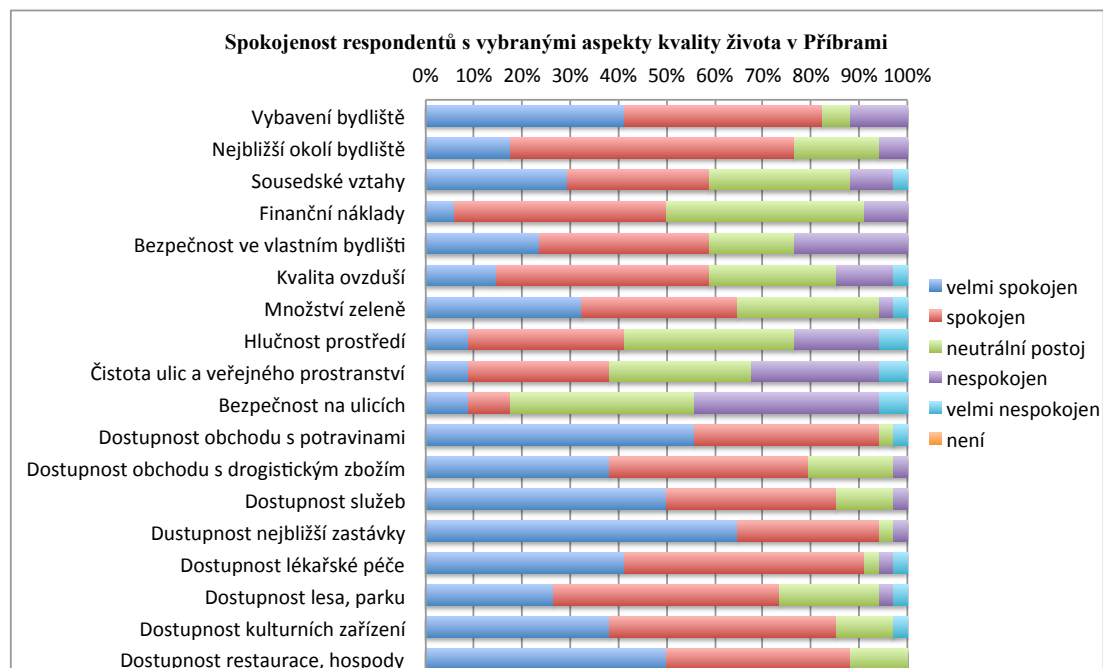
Většina respondentů ve městě je spokojena nebo zaujímá neutrální postoj k finančním nákladům na bydlení, na venkově jsou respondenti spíše spokojeni, objevují se ale i tací, kteří jsou velmi nespokojeni.

Šetření dále ukázalo, že bezpečněji se cítí venkovští respondenti. Téměř všichni jsou velmi spokojeni nebo spokojeni s bezpečností ve svém bydlišti a dokonce i na ulicích a veřejném prostranství. Ve městě se respondenti cítí méně bezpečně, přes 20 % respondentů je nespokojeno s bezpečností ve svém vlastním bydlišti a přes 40 % seniorů je velmi nespokojeno a nespokojeno s bezpečností na ulicích a veřejném prostranství.

Dále byla šetřena spokojenost s životním prostředím v respondentově obci. Senioři žijící na venkově jsou celkově spokojenější s kvalitou životního prostředí ve své obci při porovnání s městskými seniory. Nespokojeni jsou senioři ve městě především s čistotou ulic a veřejného prostranství a hlučností prostředí. Venkovští senioři jsou více spokojeni především s množstvím zeleně, kvalitou ovzduší, hlučností prostředí a čistotou ulic a veřejného prostranství.

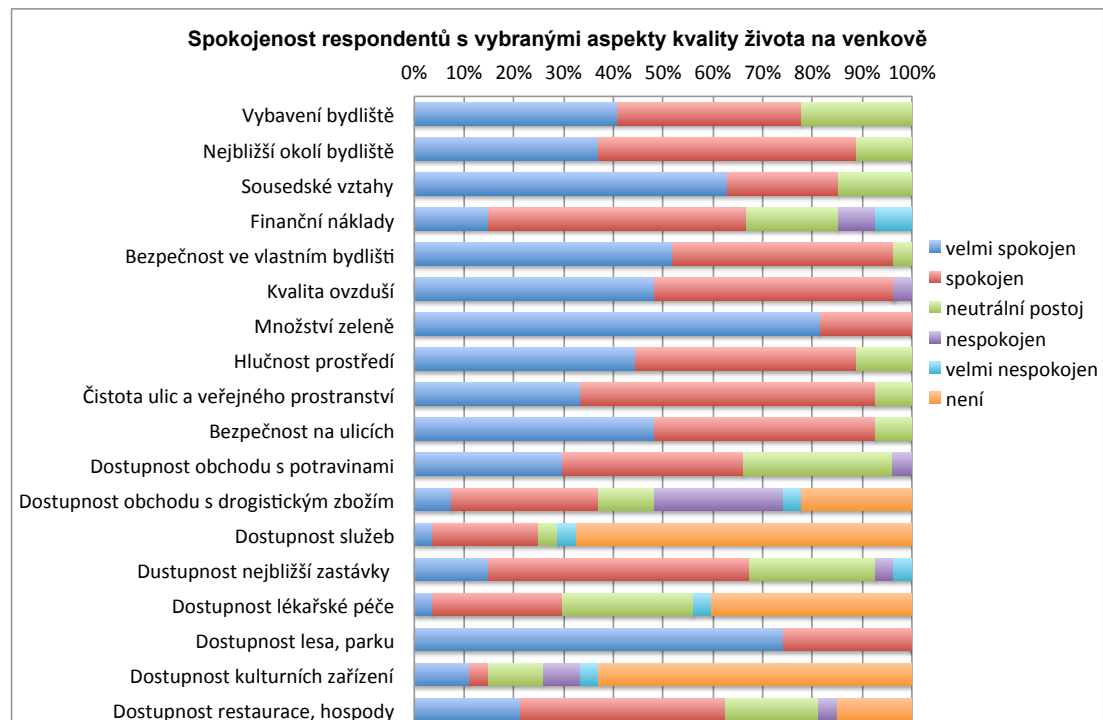
Dostupnost vybraných objektů služeb a službových aktivit je hodnocena pozitivně především ve městě. Přes 80 % seniorů volilo odpověď *Velmi spokojen* a *Spokojen* u otázek, které se týkají dostupnosti obchodů, služeb, zastávek autobusu, MHD a vlaku, lékařské péče, kulturních zařízení, restaurací a hospod.

Graf č. 10:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Graf č. 11:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

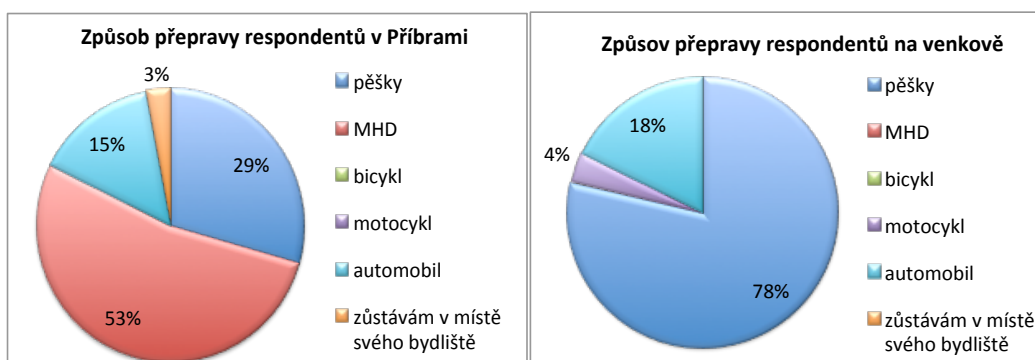
Nejspokojenější jsou senioři ve městě s dostupností nejbližší zastávky MHD, autobusu či vlaku, přes 60 % je velmi spokojeno a 30 % spokojeno. Nejmenší spokojenost se ukázala při dostupnosti lesa a parku, ale přesto je spokojeno a velmi spokojeno přes 70 % respondentů.

Senioři na venkově jsou při srovnání s městskými seniory mnohem méně spokojeni s dostupností veškerých vybraných služeb a zón. Dostupnost lesa a parku je respondenty hodnocena nejlépe, všichni dotazovaní jsou spokojeni nebo velmi spokojeni. Přes 60 % venkovských respondentů je spokojena a velmi spokojena s dostupností zastávky autobusu a obchodu s potravinami. Necelých 40 % seniorů je spokojeno a velmi spokojeno s dostupností obchodu s drogistickým zbožím, 26 % seniorů je nespokojeno a přes 20 % seniorů uvádí, že se v obci takový obchod nenachází. Na chybějící služby v obci poukázalo 67 % respondentů, 63 % seniorů schází kulturní zařízení a přes 40 % seniorů označilo chybějící lékařskou péči v obci.

3.3.2 Způsob přepravy seniorů a volba dopravního prostředku

Nejobvyklejší formou pohybu seniorů v rámci města Příbrami je jízda městskou hromadnou dopravou. MHD jako nevyužívanější způsob dopravy volí 53 % respondentů. Třetina respondentů chodí nejčastěji pěšky, 15 % jezdí pravidelně automobilem a 3 % dotazovaných zůstává pouze v místě svého bydliště (Graf č. 12).

Graf č. 12:

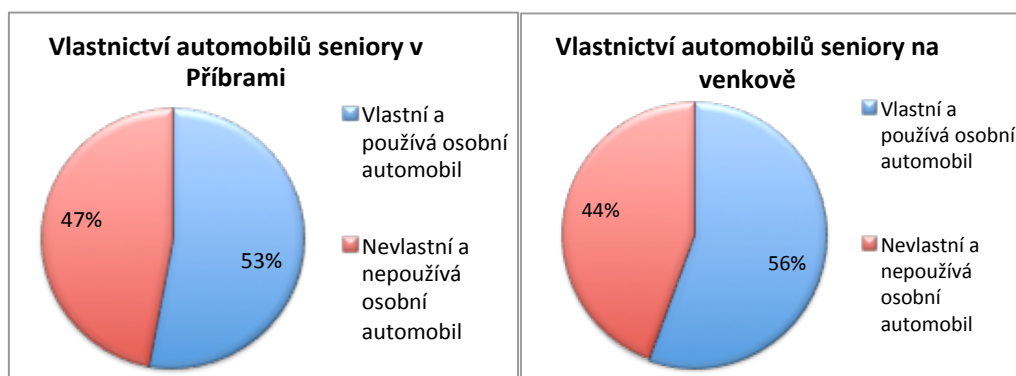
Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Pouze jednu z vybraných venkovských obcí obsluhuje MHD. V této obci je jedna zastávka MHD, a proto ani není možné, aby některý respondent využíval MHD k přemísťování v rámci své obce. Většina venkovských respondentů volí nejčastěji chůzi, 18 % jezdí obvykle automobilem a jeden respondent využívá motocykl. Na rozdíl od města všichni senioři opouští podle potřeb místo bydliště (Graf č. 12).

Automobil vlastní a využívá ve městě 18 seniorů tvořících 53 % z celkového počtu respondentů. Situace na venkově se podobá situaci ve městě. Na venkově využívá a vlastní automobil 15 seniorů, kteří činí 56 % z celkového počtu respondentů (Graf č. 13).

Senioři, kteří automobil nevlastní, odpovídali na otázku *Z jakého důvodu nevlastníte osobní automobil?* Ve městě téměř polovina seniorů (47 %), uvedla že automobil nepotřebují, z finančních důvodů si automobil nemůže dovolit 19 % respondentů. Jiné důvody uvedlo 38 % seniorů, mezi ně patří především příliš vysoký věk a nevlastnění řidičského oprávnění. Na venkově třetina respondentů zastává názor, že automobil nepotřebuje, 25 % seniorů automobil nevlastní z finančních důvodů. Zbýlých 42 % seniorů zvolilo odpověď jiné důvody, které jsou stejné jako v případě města.

Graf č. 13:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Při otázce *Myslíte si, že by Vám automobil zjednodušil život?* odpověděli respondenti z města a venkova odlišně. Jednoznačnou odpověď na otázku nevědělo 38 % seniorů ve městě, proto volili odpovědět *Nevím*. Na venkově jsou senioři

rozhodnější, odpověď nevědělo 25% respondentů. Polovina respondentů z venkova si myslí, že by jim automobil život usnadnil, ve městě souhlasí 31 % seniorů. 25 % venkovských seniorů a 31 % městských seniorů věří, že by jim automobil život nezjednodušil.

Tab. č. 3: Jak byste ohodnotil/a kvalitu veřejné dopravy z vaší obce do jiné obce?

Hodnocení	Příbram	Venkov
Dostatek spojů a vyhovující čas	68 %	56 %
Dostatek spojů, ale časově nevyhovují	6 %	26 %
Nedostatek spojů	6 %	4 %
Nevím	20 %	14 %

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Při zjišťování názorů na kvalitu veřejné dopravy z respondentovy obce do jiné obce se ukázalo, že senioři ve městě jsou celkově spokojenější s kvalitou veřejné dopravy. Většina z nich (68 %) uvádí, že do obce jezdí dostatek spojů ve vyhovující čas. Dva respondenti (6 %) si myslí, že je ve městě nedostatek spojů a dva (6 %) respondenti uvádí, že spojů je dostatek, ale časově nevyhovují. Na venkově přes polovina respondentů (56 %) hodnotí veřejnou dopravu dostatečným počtem spojů s vyhovujícími časy, téměř třetina respondentů (26 %) spoje časově nevyhovují a 4 % respondentů uvádí nedostatek spojů.

3.3.3 Strategie nakupování a aktivita seniorů

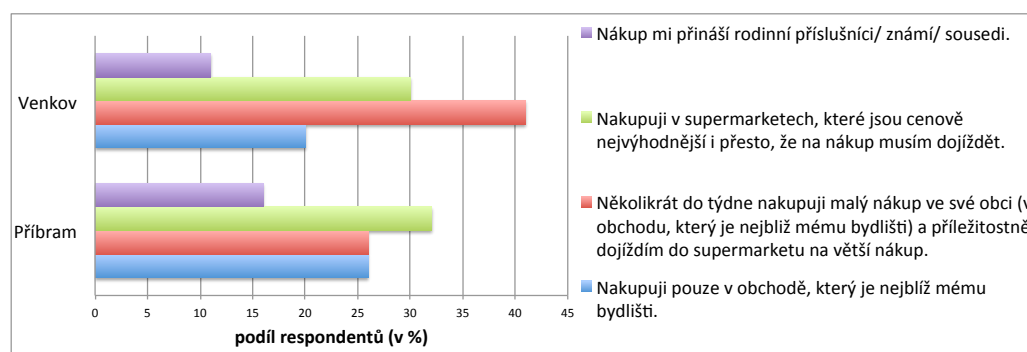
Při šetření strategií nakupování, respondenti volili z následující nabídky:

- Nakupuji pouze v obchodě, který je nejbliž mému bydlišti.
- Nakupuji několikrát do týdne malý nákup ve své obci (v obchodu, který je nejbliž mému bydlišti) a příležitostně dojíždím do supermarketu na větší nákup.
- Nakupuji v supermarketech, které jsou cenově nejvýhodnější i přesto, že na nákup musím dojíždět.
- Nákup mi přináší rodinní příslušníci/ známí/ sousedi.

Na venkově senioři nejčastěji realizují malý nákup v obchodě v své obci a příležitostně dojíždí na větší nákup do supermarketu do města. Tuto strategii nakupování uvádí 41 %. Nákup pouze v cenově nejvýhodnějších supermarketech volí 30 % venkovských seniorů. Všichni respondenti, kteří nakupují pravidelně nebo příležitostně v supermarketech dojíždí na nákup pouze do Příbrami. V nejbližším obchodě svému bydlišti nakupuje 20 % seniorů. Nákup si nechá přinášet svými známými, rodinou či sousedy 11 % respondentů.

V Příbrami nakupuje nejvíce seniorů (32 %) pouze v cenově nejvýhodnějších supermarketech. Nákup v nejbližším obchodě svému bydlišti realizuje 26 % respondentů. Stejný podíl respondentů nakupuje malý nákup v nejbližším obchodě a příležitostně dojíždí na větší nákup do supermarketu. Ve městě je o 5 % více seniorů než na venkově, kterým nakupuje jejich rodina, známí či sousedi (Graf č. 14).

Graf č. 14: Strategie nakupování seniorů v Příbrami a na venkově

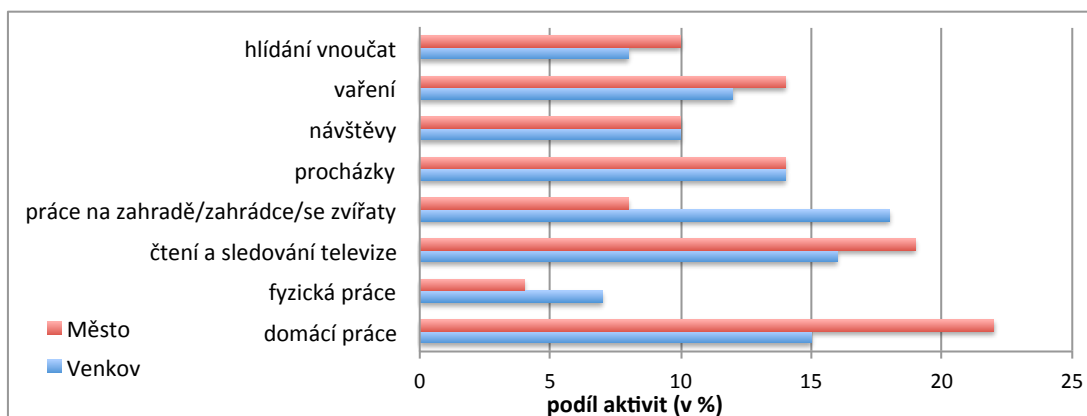

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Senioři ve městě jsou celkově spokojenější s nabídkou zboží v obchodech než senioři na venkově. Přes 60 % respondentů je velmi spokojeno a spokojeno s nabídkou zboží ve městě. Na venkově je velmi spokojeno a spokojeno pouze 37 % seniorů. Jenom 6 % městských respondentů je s nabídkou zboží nespokojeno a velmi nespokojeno, na venkově je takovýchto respondentů 23 %.

Situace s cenami v obchodech není uspokojivá na venkově ani ve městě, avšak na venkově jsou senioři ještě méně spokojeni. Senioři nejčastěji zaujímají neutrální postoj. Na venkově je 37 % nespokojených až velmi nespokojených seniorů. Ve městě jsou je nespokojeno až velmi nespokojeno 21 % respondentů.

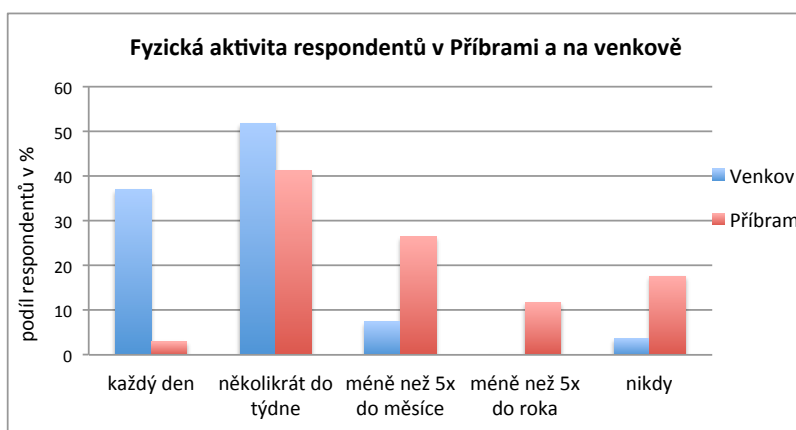
Graf č. 15: Aktivita seniorů při trávení volného času

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Při zjišťování obvyklých aktivit seniorů ve volném čase se ukázalo, že městští senioři tráví více času aktivitami provozovanými doma, kdežto senioři na venkově aktivitami provozovanými na čerstvém vzduchu. Senioři ve městě nejčastěji tráví svůj volný čas domácími pracemi, čtením a sledováním televize, vařením a procházkami. Senioři na venkově obvykle pracují na zahradě, zahrádce či obstarávají zvířata, čtou a sledují televizi, pracují v domácnosti a chodí na procházky. Městští senioři častěji hlídají vnoučata, avšak vykonávají daleko méně fyzické aktivity než senioři na venkově (Graf č. 15).

Graf č. 16:

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Fyzickou práci vykonává každý den 37 % respondentů z venkova, 52 % několikrát do týdne, pouze 4 % respondentů nikdy. Ve městě jsou každý den fyzicky aktivní 3 % seniorů, 41 % vykonává fyzickou aktivitu několikrát do týdne, 26 % méně než 5x do měsíce, 30 % respondentů méně než 5x do roka a nikdy (Graf č. 16).

Pomoc s údržbou domu, bytu, chodem domácnosti potřebuje ve městě 59 % respondentů, na venkově 56 % respondentů. Ve městě potřebuje 40 % respondentů vypomocť při práci na zahradě, zahrádce a při obstarávání zvířat. Téměř třetina při domácích pracích a třetina při obstarávání nákupu. Seniorům ve městě vypomáhají z 95 % rodinní příslušníci.

Na venkově je 36 % seniorů poskytována výpomoc při obstarávání nákupu, 28 % potřebují pomáhat při práci na zahradě, zahrádce a obstarávání zvířat a 20 % při obstarávání topiva na zimu. Na venkově z 87 % poskytují pomoc rodinný příslušníci a z 13 % známí.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit a porovnat kvalitu života seniorů v městském a venkovském prostředí.

Lze shrnout, že městští senioři jsou celkově spokojenější s dostupností služeb, lékařské péče, obchodů, zastávek veřejné dopravy, kulturních a stravovacích zařízení. Vyzdvihují především služby MHD a dostupnost výše zmiňovaného. Venkovští senioři jsou spokojenější s nejbližším okolím svého bydliště, sousedskými vztahy, kvalitou a čistotou životního prostředí, malou hlučností prostředí, bezpečností ve svém bydlišti i na veřejnosti, dostupností parku či lesa a množstvím zeleně. Právě přírodu, její dostupnost a zachovalost uvádí senioři z venkova jako největší výhodu svých obcí.

Při sledování pohybu seniorů v městském i venkovském prostředí se ukázalo, že až na jednoho respondenta všichni respondenti opouští své bydliště, většina respondentů dojíždí na pravidelný nebo příležitostní nákup do supermarketů, více než polovina respondentů vlastní a využívá osobní automobil. Většina seniorů si myslí, že v jejich obci je dostatečný počet spojů veřejné dopravy. Z těchto důvodů lze usoudit, že senioři, kteří se účastnili dotazníkového šetření, nejsou „zajatci vzdálenosti“ (Temelová, Novák, Pospíšilová, Dvořáková, 2011), kteří by setrvali pouze v místě svého bydliště a využívali služby pouze v jejich nejbližším okolí.

V úvodní části bakalářské práce byly na základě literatury předpokládány hypotézy, které byly v dotazníkovém šetření ověřovány.

První hypotéza předpokládala, že na venkově bude větší počet seniorů, kteří vlastní a využívají osobní automobil. Podle výsledků dotazníkového šetření vyšlo najevo, že větší podíl seniorů (56 %), kteří vlastní a využívají automobil, je skutečně na venkově. Avšak tento podíl je pouze o 3 % větší než je podíl ve městě. Dle mého názoru, je výsledek z městského a venkovského prostředí vyrovnaný a nelze s jistotou tvrdit, že ve venkovském prostředí vlastní a využívá osobní automobil větší počet seniorů. Tuto myšlenku zesiluje i to, že ve městě se šetření zúčastnili celkově starší respondenti, kteří kvůli svému vysokému věku řídit automobil nemůžou.

Druhá hypotéza předpokládala, že ve městě bude větší počet pracujících seniorů, protože mají více pracovních příležitostí a zároveň flexibilnější veřejnou dopravu. V Příbrami byl zjištěn podíl 24 % zaměstnaných seniorů, na venkově podíl 15 % respondentů. Tyto výsledky druhou hypotézu potvrdily.

Podle třetí hypotézy se očekávalo, že senioři na venkově budou vykonávat více venkovních aktivit. Také se předpokládalo, že starší senioři nebudou těžké fyzické práce zvládat vykonat a budou tím pádem závislejší na pomoci druhých než senioři ve městě. Dotazníkové šetření potvrdilo pouze první část hypotézy. Na venkově senioři tráví více času venkovními aktivitami, pracují na zahradě, zahrádce a obstarávají zvířata, zatímco městští senioři tráví většinu volného času domácími pracemi a čtením a sledováním televize. Výsledky šetření naopak popírají druhou část hypotézy. Senioři na venkově jsou podle dotazníkového šetření samostatnější a jsou méně závislí na pomoci ostatních při vykonávání fyzické práce ve srovnání s městskými seniory. Na venkově potřebuje vypomáhat 56 % respondentů, ve městě 59 % respondentů. Venkovští senioři potřebují pomoc především s nákupy a většina z nich provozuje fyzickou aktivitu každý den nebo několikrát do týdne. Senioři ve městě si nechávají pomáhat na zahradě, zahrádce, se zvířaty a většina z nich vykonává fyzickou aktivitu několikrát do týdne a méně než 5x do měsíce.

V poslední hypotéze bylo předpokládáno, že městští senioři budou více spokojeni s nabídkou a cenami v obchodech než venkovští senioři a zároveň, že se senioři z venkova budou snažit příležitostně realizovat větší a výhodnější nákup ve městě. Hypotéza byla potvrzena. Ve městě je o 23 % více seniorů, kteří jsou velmi spokojeni a spokojeni s nabídkou zboží ve městě. S cenami jsou celkově nespokojeni senioři ve městě i na venkově, přesto se ukázalo, že na venkově je o 16 % více seniorů, kteří jsou nespokojeni a velmi nespokojeni s cenami v obchodech.

Venkovský i městský prostor má své silné i slabé stránky. Lze shrnout, že výhody i nevýhody venkovského a městského prostoru se dle odpovědí respondentů v dotazníkovém šetření shodují se slabými i silnými stránkami, které jsou uváděny a rozebírány v literatuře.

Výhody a nevýhody městského a venkovského prostoru shrnuje na základě odpovědí z dotazníkového šetření následující tabulka (Tab. č. 4):

Tabulka č. 4: Shrnutí hodnocení kvality života seniorů ve městě a na venkově

	Výhody	Nevýhody
Město	flexibilní veřejná doprava, MHD	obavy z kriminality
	dostupnost nejbližší zastávky	kvalita ovzduší
	dostupnost veškerých služeb	čistota ulic a veřejného prostranství
	nabídka zboží v obchodech	nevyhovující kvalita chodníků
	pracovní příležitosti	hlučnost prostředí
Venkov	kvalita životního prostředí	dostupnost obchodů, pošty
	dostupnost přírody	dostupnost lékařské péče
	nejbližší okolí bydliště	nabídka zboží v obchodech
	sousedské vztahy	kulturní vyžití
	prostředí podporující samostatnost a aktivitu	dopravní obslužnost

Pramen: vlastní dotazníkové šetření

Kvalita života seniorů se v určitých směrech na venkově i ve městě liší, ale zda jsou senioři celkově spokojenější na venkově či ve městě, nelze jednoznačně odpovědět i přesto, že některé aspekty kvality života byly hodnoceny s větší spokojeností na venkově, některé ve městě. Venkovští senioři vynakládají větší fyzickou námahu, nepotřebují tolik pomoci od svých blízkých, jsou méně závislí na svém bydlišti a celkově častěji opouští své bydliště než senioři ve městě. Znamená to, že tvrdší podmínky na venkově podporují aktivitu, samostatnost a nezávislost seniorů. Senioři ve městě mají lepší dostupnost služeb, dopravní obslužnost a nemusí vykonávat tolik fyzické aktivity. Město nabízí seniorům více pracovních příležitostí. Snazší městský život seniorů nepodporuje jejich aktivitu a nezávislost. Senioři jsou ve městě méně aktivní, méně samostatní a více závislí na místo svého bydliště než senioři na venkově. Každý člověk potřebuje ke spokojenému životu určitý životní styl a tempo a je na každém, jestli zvolí prostředí živější, hlučnější, méně bezpečné ale zároveň poskytující veškeré služby nebo raději prostředí tiché, s blízkostí přírody ale s horší dostupností a dopravní obslužností. Nelze proto jednoznačně určit, jestli je kvalita života seniorů výrazně lepší na venkově nebo ve městě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ANDRÁŠKO, I. (2005): Dve dimenzie kvality života v kontexte percepcií obyvateľov miest a vidieckych obcí. Geografická organizace Česka a Slovenska v súčasnom období, s. 6-13.

ANDRÁŠKO, I. (2007): Vnútna štruktúra mesta z hľadiska kvality života. Dizertačná práca. Bratislava: Geografický ústav SAV, 140 s.

DRÁSOV (2014): O obci, <http://www.drasov.eu> (9. 2. 2015).

DUFEK, J., MINAŘÍK, B. (2009): Stárnutí populace v krajích České republiky, http://kdem.vse.cz/resources/relik09/Prispevky_PDF/Dufek_Minarik.pdf (30. 4. 2014).

FÁZIKOVÁ, M., MILOTOVÁ, B. (2010): Metodologické a metodické prístupy k meraniu kvality života vo vidieckych obciach. Acta regionalia et environmentalica 1, Nitra, Slovaca Universitas Agriculture Nitriae, s. 7-11, http://www.fem.uniag.sk/acta/sk/15/acta_regionalia_et_environmentalica/obsah/2010/1/785/ (29. 04. 2014).

FERRY, M., BAKER, R., (2006): Regionální strategie a demografické stárnutí, 29 s, http://www.mpsv.cz/files/clanky/4276/ageing_toolkit_czech.pdf (01. 05. 2014).

GODOR, M., HORŇÁK, M. (2010): Možnosti využitia indikátorov vo výskume kvality života v geografii. In Geografické informácie, č. 14, s. 42 – 54, http://www.humannageografia.sk/projekt1/download/prispevok_Nitra_Godor_Hornak.pdf (27. 4. 2014).

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. (2010): Konstruování představ aktivního stárnutí v centrech pro seniory. Sociologický časopis, 46, č. 2, s. 211-234.

HOLMEROVÁ, I., VÁLKOVÁ, M., VAŇKOVÁ, H., JURAŠKOVÁ, B. (2011): Vybrané aspekty zdravotní a dlouhodobé péče o stárnoucí populaci. *Demografie*, 53, č. 2, s. 48-59.

IRA, V., MICHÁLEK, A., PODOLÁK, P. (2006): Kvalita života a životné prostredie človeka. In: *Demogeografická analýza Slovenska*. Bratislava, Univerzita Komenského, s. 142-148.

IRA, V., ŠUŠKA, P. (2006): Percepčia kvality života v mestskom prostredie (na príklade mesta Partizánske). *Geografická revue*, 2, s. 309-332, <http://geo.fpv.umb.sk/wpcontent/uploads/2012/01/vsetko.pdf> (30. 04. 2014).

IRA, V., ANDRÁŠKO, I. (2007): Kvalita života z pohľadu humánnej geografie. *Geografický časopis*, 59, č. 2, s. 159-179, http://www.sav.sk/journals/uploads/03221150GC-07-2-Ira_Andrasko.pdf (30. 04. 2014).

IŠTOK, R., ANGELOVIČ, M. (2012): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty výskumu kvality života s prihliadnutím na prihraničné regióny. *Folia geographica* 20, s. 80-96.

JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115, č. 2, s. 207-222.

JÍCHOVÁ, J., TEMELOVÁ, J. (2012): Kriminalita a riziková místa centrálního a vnitřního města: sonda do názorů obyvatel vybraných pražských čtvrtí. In: Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. eds. (2012): *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Aleš Čeněk, Plzeň, s. 99-122.

KÁČEROVÁ, M., BLEHA, B. (2007): Teoretické východiská populačného starnutia a retrospektívny pohľad na starnutie Európy. Slovenská štatistika a demografia, 17, č. 3, s. 43-61.

KÁČEROVÁ, M., MLÁDEK, J., ONDRAČKOVÁ, J., (2013): Sociálne služby pre seniorov, typy, veľkosť a priestorová diferencovanosť-komparácia Českej republiky a Slovenskej republiky. Regionální studia/Regional studies, 7, č. 1, s. 51-66.

KALIBOVÁ, K. (2002): Úvod do demografie. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, Praha, 52 s.

KALVACH, Z. (2006): Bariéry a diskriminace seniorů ve zdravotnictví a sociálních službách. In: Postavení a diskriminace seniorů v České republice. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha, s. 76-96.

KLUFOVÁ, R. (2013): Prostorové aspekty demografického stárnutí. Reprodukce lidského kapitálu – vzájemné vazby a souvislosti, <http://kdem.vse.cz/resources/relik13/sbornik/cz/insection/55.html> (29. 04. 2014).

KOPRLOVÁ, J., KOPRLA, M. (2010): Analýza vývoja a štruktúry procesov starnutia obyvateľov Slovenskej republiky-špecifikácia pre kraje. Sociálne a politické analýzy. UPSJŠ, Košice, FF, Katedra politológie, s. 28-92.

MARENČÁKOVÁ, J., MLÁDEK, J. (2009): Životné prostredie človeka a kvalita jeho života (Príklad Vyšehradských krajín). Vedecký obzor, Scientific Horizont, 1, č. 3, s. 67-83.

MASSAM, B. H. (2002): Quality of Life: Public Planning and Private Living. Progress in Planning, 58, č. 3, s. 141-227.

MITRÍKOVÁ, J., MADZIKOVÁ, A., LIPTÁKOVÁ, M., (2013): Vybrané aspekty kvality života seniorov-teoretický vstup do problematiky. Folia Geographica 21, s. 84-106.

MĚSTO PŘÍBRAM (2014): Doprava, jízdní řády,
<http://www.pribram.eu/zivot-ve-meste/doprava-a-jizdni-rady.html> (09. 02. 2015).

MĚSTO PŘÍBRAM (2013): Pečovatelská služba města Příbram,
<http://www.pribram.eu/zivot-ve-meste/sluzby-pro-obcany/pecovatelska-sluzba.html>
(09. 02. 2015).

OBEC DUBNO (2015): Dubno,
<http://www.obecdubno.cz/dubno> (09. 02. 2015).

OBEC KOTENČICE (2013): Základní informace,
<<http://www.kotencice.cz/index.php> (09. 02. 2015).

OBEKNICE (2008): Obec Obecnice a Oseč,
<http://www.obecnice.eu/cz/obec-obecnice-a-osec/obec/c282> (09. 02. 2015).

PACIONE, M. (2003): Urban environmenal quality and human wellbeing – a social geographical perspective. Landscape and Urban Planning, 65, s. 1930.

POTANČOKOVÁ, M. (2003): Starnutie populácie Slovenska,
<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/StarnutieVDC.pdf> (02. 05. 2014).

PETROVÁ KAFKOVÁ, M., GALČANOVÁ, L. (2012): Stárnutí městských populací. Demografie, 54, č. 2, s. 181-194, <http://www.ups.fss.muni.cz/file/petrova-kafkova-galcanova-2012-starnuti-mestskych-populaci-d-120717.pdf>, (30. 04. 2014).

PRACOVNÍ TÝM PROJEKTU KULATÝ STŮL (2007): České zdravotnictví a stárnutí populace, www.kulatystul.cz/cs/node/122 (29. 04. 2014).

SVOBODOVÁ, K. (2011): Demografické stárnutí a životní podmínky seniorů v České republice, http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artcIID=764 (29. 04. 2014).

SÝKOROVÁ, D. (2006): Senioři v České republice. Mýty a jejich dekonstrukce. Sociológia, 38, č. 2, s. 151-163.

ŠÍMOVÁ, E. (2004): Kvalita života seniorov, In DŽUKA, J. Psychologické dimenzie kvality života. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2004, s. 128 – 137.

ŠPAČKOVÁ P., OUŘEDNÍČEK M., NOVÁK J., (2013): Zóny rezidenční suburbanizace, <http://www.atlasobyvatelstva.cz/cs/suburbanizace> (12. 02. 2015).

ŠUSTROVÁ, K., ŠIMON, M., (2012): Opuštění městského způsobu života? Analýza vybraných aspektů migrace na venkov. In: Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. eds. (2012): Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Aleš Čeněk, Plzeň, s. 99-122.

TEMELOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, N., SLEZÁKOVÁ, A. (2010): Rezidenční spokojenost seniorů v proměňujících se čtvrtích Prahy. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, č. 3, s. 95-113.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., POSPÍŠILOVÁ, L., DVOŘÁKOVÁ, N. (2011): Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie v periferních lokalitách. Sociologický časopis, 47, č. 4, s. 831-858.

TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L., OUŘEDNÍČEK, M. eds. (2012): Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Aleš Čeněk, Plzeň, 203 s.

TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Plzeň, Aleš Čeněk, 416 s.

VIDOVIČOVÁ, L., PETROVÁ KAFKOVÁ, M., (2012): Aktivita seniorů ve velkých městech: zdraví, prostor a subjektivní kvalita života. Sociologický časopis, 48, č. 50, s. 939-963.

WHO (2002) : Active Ageing: A Policy Framework,
http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/who_nmh_nph_02.8.pdf (13. 09. 2014).

Zdroje dat:

ČSÚ (2006): Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005, I. díl,
<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04> (9. 2. 2015).

ČSÚ (2011): SLDB. Základní sídelní jednotky. Databáze.

ČSÚ (2014): Demografické údaje podle obcí ČR,
<http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/obyvatelstvox?opendocument&uzemi=obce> (13. 02. 2015).

SEZNAM PŘÍLOH

Seznam tabulek:

Tab. č. 1: Počet obyvatel vybraných obcí v roce 2013

Tab. č. 2: Celkový pohyb obyvatelstva ve vybraných obcích v období 2004-2013

Tab. č. 3: Jak byste ohodnotil/a kvalitu veřejné dopravy z vaší obce do jiné obce?

Tab. č. 4: Shrnutí hodnocení kvality života seniorů ve městě a na venkově

Seznam grafů:

Graf č. 1: Věková struktura respondentů v Příbrami a na venkově

Graf č. 2: Vzdělanostní struktura respondentů v Příbrami a na venkově

Graf č. 3: Zaměstnanost seniorů v Příbrami a na venkově

Graf č. 4: Vývoj počtu obyvatel v České republice v letech 1900-2011

Graf č. 5: Vývoj počtu obyvatel v Příbrami v letech 1900-2011

Graf č. 6: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných venkovských obcích
v letech 1900-2011

Graf č. 7: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku v České republice a ve všech
sledovaných obcích v roce 2011

Graf č. 8: Podíl seniorů z celkového počtu obyvatel v % v roce 2011

Graf č. 9: Podíl ekonomicky aktivních seniorů z celkového počtu obyvatel v %
v roce 2011

Graf č. 10: Spokojenost respondentů s vybranými aspekty kvality života v Příbrami

Graf č. 11: Spokojenost respondentů s vybranými aspekty kvality života na venkově

Graf č. 12: Způsob přepravy respondentů v Příbrami a na venkově

Graf č. 13: Vlastnictví automobilů seniory v Příbrami a na venkově

Graf č. 14: Strategie nakupování seniorů v Příbrami a na venkově

Graf č. 15: Aktivita seniorů při trávení volného času

Graf č. 16: Fyzická aktivita respondentů v Příbrami a na venkově

Seznam map:

Mapa č. 1: Správní obvod pověřeného obecního úřadu Příbram v roce 2015

Seznam příloh:

Tab. č. 5: Vývoj počtu obyvatel ve sledovaných obcích a v České republice v letech 1900-2011

Tab. č. 6: Pohyb obyvatelstva ve vybraných obcích v letech 2003-2013

Tab. č. 7: Počet seniorů ve vybraných obcích v roce 2011

Tab. č. 8: Ekonomická aktivita (EA) obyvatel a seniorů ve vybraných obcích v roce 2011

Tab. č. 9: Obyvatelstvo podle věkové kategorie a pohlaví v Příbrami v roce 2011

Tab. č. 10: Obyvatelstvo podle věkové kategorie a pohlaví ve sledovaných venkovských obcích v roce 2011

PŘÍLOHY

Tab. č. 5: Vývoj počtu obyvatel ve sledovaných obcích a v České republice v letech 1900-2011

	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	I _{2011/1900}	I _{1991/1900}	I _{2011/1991}
Příbram	21 767	20 826	17 703	15 464	13 614	26 803	29 993	35 123	36 898	35 886	33 084	152	170	90
Drásov	589	512	500	458	346	381	386	336	340	363	403	68	58	119
Dubno	766	750	620	597	505	264	239	243	209	253	276	36	27	132
Kotenčice	288	275	284	234	187	184	189	190	181	202	195	68	63	108
Obecnice	2 277	1 858	1 653	1 590	1 217	1 251	1 206	1 131	1 111	1 182	1 219	54	49	110
Česká rep. (v tis.)	9 374	10 076	10 009	10 674	8 896	9 571	9 807	10 291	10 302	10 230	10 436	111	110	101

Pramen: ČSÚ, 2006

Data z roku 2011: ČSÚ, 2011

Poznámka: I = index změny za dané období

Tab. č. 6: Pohyb obyvatelstva ve vybraných obcích v letech 2003-2013

Obec	Rok	PP	MP	Počet obyvatel k 1.1.	Počet obyvatel k 31.12.	Střední stav obyvatelstva	HMPP (%)	HMMS (%)	HMCP (%)
Příbram	2004	21	-125	35 251	35 147	35 199	0,6	-3,6	-3,0
	2005	-30	-233	35 147	34 884	35 016	-0,9	-6,7	-7,5
	2006	-13	-211	34 884	34 660	34 772	-0,4	-6,1	-6,4
	2007	72	-141	34 660	34 591	34 626	2,1	-4,1	-2,0
	2008	41	-136	34 591	34 496	34 544	1,2	-3,9	-2,8
	2009	16	-295	34 496	34 217	34 357	0,5	-8,6	-8,1
	2010	22	-171	34 217	34 068	34 143	0,6	-5,0	-4,4
	2011	21	-224	33 996	33 793	33 895	0,6	-6,6	-6,0
	2012	-22	-218	33 793	33 553	33 673	-0,7	-6,5	-7,1
	2013	-8	-95	33 553	33 450	33 502	-0,2	-2,8	-3,1
	Celkem	120	19				3,5	-53,8	-50,3
Drásov	2004	0	2	375	377	376	0,0	5,3	5,3
	2005	2	2	377	381	379	5,3	5,3	10,6
	2006	1	-9	381	373	377	2,7	-23,9	21,2
	2007	-4	-4	373	365	369	-10,8	-10,8	-21,7
	2008	2	29	365	396	381	5,3	76,2	81,5
	2009	3	-2	396	397	397	7,6	-5,0	2,5
	2010	3	-1	397	399	398	7,5	-2,5	5,0
	2011	-3	-4	409	402	406	-7,4	-9,9	-17,3
	2012	-3	2	402	401	402	-7,5	5,0	-2,5
	2013	1	-2	401	400	401	2,5	-5,0	-2,5
	Celkem	2	13				5	35	40
Dubno	2004	2	1	232	235	234	8,6	4,3	12,8
	2005	-4	8	235	239	237	-16,9	33,8	16,9
	2006	-1	9	239	247	243	-4,1	37,0	32,9
	2007	1	5	247	253	250	4,0	20,0	24,0
	2008	3	6	253	262	258	11,7	23,3	35,0
	2009	0	1	262	263	263	0,0	3,8	3,8
	2010	2	4	263	269	266	7,5	15,0	22,6
	2011	-1	-4	279	274	277	-3,6	-14,5	-18,1
	2012	4	3	274	281	278	14,4	10,8	25,2
	2013	-1	-2	281	278	280	-3,6	-7,2	-10,7
	Celkem	5	31				18	126	144
Kotenčice	2004	-3	-5	206	198	202	-14,9	-24,8	-39,6
	2005	-3	3	198	198	198	-15,2	15,2	0,0
	2006	2	-2	198	198	198	10,1	-10,1	0,0
	2007	0	6	198	204	201	0,0	29,9	29,9
	2008	-2	-4	204	198	201	-10,0	-19,9	-29,9

	2009	0	-4	198	194	196	0,0	-20,4	-20,4
	2010	2	-3	194	193	194	10,3	-15,5	-5,2
	2011	-1	1	198	198	198	-5,1	5,1	0,0
	2012	3	6	198	207	203	14,8	29,6	44,4
	2013	0	-4	207	203	205	0,0	-19,5	-19,5
Celkem		-2	-6				-10	-30	-40
Obecnice	2004	1	23	1 174	1 198	1 186	0,8	19,4	20,2
	2005	0	0	1 198	1 198	1 198	0,0	0,0	0,0
	2006	0	10	1 198	1 208	1 203	0,0	8,3	8,3
	2007	-9	9	1 208	1 208	1 208	-7,5	7,5	0,0
	2008	-5	10	1 208	1 213	1 211	-4,1	8,3	4,1
	2009	1	15	1 213	1 229	1 221	0,8	12,3	13,1
	2010	0	8	1 229	1 237	1 233	0,0	6,5	6,5
	2011	6	25	1 239	1 270	1 255	4,8	19,9	24,7
	2012	-6	-7	1 270	1 257	1 264	-4,7	-5,5	-10,3
	2013	1	6	1 257	1 264	1 261	0,8	4,8	5,6
Celkem		-11	99				-9	81	72

Pramen: ČSÚ, 2014

Pozn.: PP – přirozený přírůstek, HMPP (‰) – hrubá míra přirozeného přírůstku na 1000 obyvatel středního stavu, MP – migrační přírůstek, HMMP (‰) – hrubá míra migračního přírůstku na 1000 obyvatel středního stavu, MS – migrační saldo na 1000 obyvatel středního stavu, HMCP (‰) – hrubá míra celkového přírůstku na 1000 obyvatel středního stavu

Tab. č. 7: Počet seniorů ve vybraných obcích v roce 2011

	počet obyvatel	počet seniorů	podíl seniorů v %
Příbram	33 084	5 281	16,0
Drásov	403	54	13,4
Dubno	276	35	12,7
Kotenčice	195	25	12,8
Obecnice	1 219	184	15,1
Česká republika	10 436 560	1 644 836	15,8
Středočeský kraj	1 289 211	190 911	14,8

Pramen: ČSÚ, 2011

Tab. č. 8: Ekonomická aktivita (EA) obyvatel a seniorů ve vybraných obcích v roce 2011

	podíl seniorů v %	EA	podíl EA z celkového počtu ob. v %	počet EA seniorů	podíl EA seniorů z celk. počtu ob. v %	podíl EA seniorů z celk. počtu seniorů v %
Příbram	16,0	16 709	50,5	1 068	3,2	20,2
Drásov	13,4	217	53,6	13	3,2	24,1
Dubno	12,7	152	55,1	6	2,2	17,1

Kotenčice	12,8	93	47,7	4	2,1	16,0
Obecnice	15,1	606	49,7	26	2,1	14,1
Česká republika	15,8	5 080 573	48,7	227 956	2,2	13,9
Středočeský kraj	14,8	639 851	49,6	29 888	2,3	15,7

Pramen: ČSÚ, 2011

Tab. č. 9: Obyvatelstvo podle věkové kategorie a pohlaví v Příbrami v roce 2011

Příbram						
věk	počet obyvatel	podíl obyvatel (%)	počet mužů	podíl mužů (%)	počet žen	podíl žen (%)
0-14	4 538	14,0	2 298	50,6	2 240	49,4
15-64	23 132	69,9	11 320	48,9	11 812	51,1
65+	5 281	16,0	2 027	38,4	3 254	61,6

Pramen: ČSÚ, 2011

Tab. č. 10: Obyvatelstvo podle věkové kategorie a pohlaví ve sledovaných venkovských obcích v roce 2011

Sledované venkovské obce						
věk	počet obyvatel	podíl obyvatel (%)	počet mužů	podíl mužů (%)	počet žen	podíl žen (%)
0-14	291	14,0	140	48,1	151	51,9
15-64	1 497	71,8	761	50,8	716	47,8
65+	298	14,3	123	41,3	175	58,7

Pramen: ČSÚ, 2011